

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ПРАВНИЧА МОВА В ГАЛУЗІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського круглого столу

*Одеса,
29 березня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитоновна*,

доктора юридичних наук, професора *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – доктор юридичних наук, професор, пролосор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Сурник Анастасія Олександрівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Група організаційного та технічного забезпечення Всеукраїнського круглого столу:

Матійко Микола Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Кривенко Юлія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Давидова Ірина Віталівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Галупова Лариса Ігорівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мартинюк Іван Вікторович – аспірант кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»;

Сурник Анастасія Олександрівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Білошкурський Микола Миколайович – здобувач вищої освіти ступеня бакалавра факультету цивільної та господарської юстиції за спеціальністю 081 «Право».

Правнича мова в галузі приватного права : матеріали Всеукр. кругл. столу. (Одеса, 29 березня 2024 р.) [Електронне видання] / упоряд.: І. В. Давидова, А. О. Сурник ; за заг. ред.: Є. Харитоновна, І. Давидової ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2024. – 88 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8430-03-0

Збірник містить матеріали доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнському круглому столі, що відбувся 23 березня 2024 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері приватного права і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 340.113 : 81 (477)(075)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
<i>Харитонов Євген Олегович, Харитонова Олена Іванівна</i> ВЛАСНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ...	7
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна, Кірсанов Олексій Володимирович</i> ВИЗНАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	13
<i>Давидова Ірина Віталівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕРМІНА «ПРАВОЧИН» В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	15
<i>Кривенко Юлія Василівна, Шомпол Іван Петрович</i> «БАНКОВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ» ЧИ «БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ»?	18
<i>Маковій Віктор Петрович</i> ТЕРМІНОЛОГІЧНА ТА ПРАВОВА СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ПРО ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ	21
<i>Матійко Микола Володимирович</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОНТОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ФУНКЦІЙ ПРИВАТНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	25
<i>Бакутін Артем Олегович</i> ІСТОРІЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ХОРЕОГРАФІЧНІ ТВОРИ. ...	29
<i>Веретільник Анна Ігорівна</i> ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ	33
<i>Hrytsenyuk Vladyslav Oleksandrovych, Golovatyuk Ivan Mykolayovych</i> THE CONCEPT OF DIGITAL CONTENT	35
<i>Зарічанський Григорій Віталійович</i> ВВЕДЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВА РІЧ» В ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	39
<i>Карташев Денис Володимирович</i> ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА	42
<i>Кисельов Вадим Костянтинівич</i> ЗАСТОСУВАННЯ РЕКВІЗИЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	45
<i>Кочіашвілі Альберт Давидович</i> КРЕДИТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	48

<i>Мумерко Назар Володимирович</i> НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.	51
<i>Романовський Денис Сергійович</i> РОЛЬ ПРАВНИЧОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ МІЖ СТОРОНАМИ	54
<i>Соколов Дмитро Сергійович</i> ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.	57

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

<i>Алексаньян Катерина Ашотівна</i> ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ КАЛЬКИ В ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ	60
<i>Баранецька Ірина Сергіївна</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ	63
<i>Білошкурський Микола Миколайович</i> ДО ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	66
<i>Єйникова Валерія Вікторівна</i> ЗНАЧЕННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДЛЯ ЮРИСТІВ	72
<i>Задорожна Єлізавета Володимирівна</i> КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ОПИС ТЕРМІНІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	76
<i>Кукуріка Ілона Олександрівна</i> ПРОФЕСІЙНА МОВА ЮРИСТА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.	79
<i>Якубаши Віталій Русланович</i> ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПРАВНИЧОЇ МОВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРИВАТНЕ ПРАВО	84

ПЕРЕДМОВА

Наразі практично ніхто не сумнівається, що право України, зокрема і цивільне, перебуває на порозі важливих змін, пов'язаних з початком реального процесу євроінтеграції, необхідності адаптації законодавства до умов воєнного протистояння та повоєнної відбудови тощо.

Разом із тим, очікування, головним чином, стосуються змістовних трансформацій норм цивільного законодавства і значно меншою мірою (практично ніяк) торкаються термінології/формулювань / викладу змісту цих норм.

Однак ставлення до проблем формування автентичного українського правничого тезаурусу, як до питань другорядних, котрі наразі є «не на часі», можуть бути вирішені пізніше, є досить небезпечною помилкою, оскільки загрожує українському правознавству подальшим перебуванням у затінку російських доктрини і концепцій, збереженням ставлення російської юриспруденції до української правничої думки, як до явища вторинного, похідного від російської правової культури.

Шанс створення автентичної української правничої термінології виник після розпаду російської імперії. Фахівці з різних галузей, об'єднані прагненням утвердження української ідентичності в сильно зрусифікованій Україні, усвідомлювали всю складність і часто небезпечність головного завдання – створення українськомовної держави. Основною складністю була відсутність сталої традиції безперешкодного розвитку і формування української літературної мови. Аби виконати це надважке завдання, українські науковці протягом 20-30 років минулого століття підготували Словник ділової мови, Словник економічної термінології, російсько-український Словник у кількох томах та ін. На жаль, проєкт Словника правничої термінології тоді створити не встигли, а «українізація» тим часом була припинена. Політичні реалії України 1930-х років завадили реалізації плану утвердження українськомовного простору: почалися масові репресії проти всіх, хто сприяв розвитку української науки і культури, або брав участь у створенні праць, що могли б зміцнити позиції української мови та національної самосвідомості.

Наступна спроба створення українськомовного правничого простору в Україні була здійснена після набуття Незалежності, хоча такі зусилля не можна назвати систематичними. Зоурема, це зумовлено тим, що на момент формування цивілістичної доктрини незалежної

України і створення більшості актів її цивільного законодавства у державі панувала концепція «багатовекторного» розвитку України і розбудови відносин співробітництва з росією. У галузі права це створювало сприятливе підґрунтя збереженню російської правничої термінології (у більшості випадків з відповідною транслітерацією), а також проникненню з росії в Україну юридичних концепцій, термінології тощо.

Аналіз проблем удосконалення термінології, як важливого напрямку оновлення приватного права України, дає підстави для висновку, що досягнення цієї мети можливо за допомогою двох груп заходів: удосконалення термінології, яка вже використовується у вітчизняній науці приватного права та міститься у чинних актах законодавства; поповнення вітчизняного тезаурусу термінами, створеними відповідно до правил української мовотворчості, із одночасним запровадженням термінів, відомих європейському приватному праву, які не використовуються або недостатньо використовуються в українському праві та законодавстві.

Враховуючи зазначене, розгляд проблем удосконалення правничої мови в галузі приватного права в межах «Круглого столу» видається своєчасним та необхідним. Тим більше, що актуальність таких досліджень наразі підсилюється повномасштабним російським вторгненням, правовим режимом воєнного стану та зусиллями нашої держави щодо вступу до Європейського Союзу.

Учасниками Круглого столу було обговорено низку питань, які становлять науковий інтерес та можуть служити підґрунтям для подальших досліджень. В результаті обговорень пройшла жвава дискусія, в якій активну участь брали як науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти, так і практики. Варто наголосити, що саме спільний розгляд питань з теоретичної та практичної точок зору дає підстави сподіватися на позитивні результати у цій сфері!

Дякуємо всім за участь, за надані матеріали! І чекаємо всіх на наступних наукових заходах!

Харитонов Євген Олегович,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Харитонova Олена Іванівна,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

Харитонов Євген Олегович
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»

Харитонova Олена Іванівна
докторка юридичних наук, професорка,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЛАСНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Попри те, що поняття власності, як правова категорія, існує з часів Античності, юридична сутність цього феномену залишається нез'ясованою, єдине визначення цього поняття відсутнє, а пов'язана з ним термінологія є різноманітною не лише у різних правових системах, але й у межах національних концепцій законодавства та правових доктрин.

Оскільки нашим завданням у цьому разі не є змістовний аналіз «власності», обмежимося тут лише фіксацією бачення/ розуміння нами основних аспектів цього феномену, які стосуються проблем термінології (правничої мови у цій галузі).

Передусім, зауважимо, що «власність» ми розуміємо як концепт, тобто як сукупність вербально виражених уявлень, відчуттів, емоцій, очікувань тощо, пов'язаних з тим, що людина вважає річ, майно, цінність «своїми», (тобто її власними). Оскільки йдеться про концепт у галузі права, то й власність розуміється/ розглядається через призму існування юридичних норм, які забезпечують можливість вважати згадані об'єкти «власними» (згадані уявлення, очікування тощо ґрунтуються на презумпції існування відповідних юридичних норм).

Введення у концепт власності згадки про юридичні /правові норми створює змістовну і термінологічну проблему розуміння /існування концепту / терміно-поняття «право власності», котрий широко вживається у вітчизняному законодавстві (втім не лише в українському, але й у законодавстві колишніх радянських республік).

Оскільки «право власності» припускає таку, що спирається на юридичні норми, можливість особи бути власником об'єктів, які пе-

ребувають у цивільному обігу, і використовувати таку можливість, аби реалізувати свої інтереси, популярним є дуалістичний підхід до розуміння цього права: 1) як існування певної юридично закріпленої можливості (право власності у суб'єктивному сенсі); 2) як сукупності юридичних норм, що закріплюють таку можливість власника і визначають її межі (право власності у об'єктивному сенсі).

Коли щодо доцільності розгляду «права власності», як правового інституту (сукупності однорідних юридичних норм, об'єднаних на підставі врахування особливостей об'єкту правового регулювання), сумнівів загалом не виникає, то стосовно обґрунтованості визнання існування єдиного поняття «права власності», як суб'єктивного права особи, постає низка питань, найпершим з яких є з'ясування того, навіщо, визнавши «право власності у суб'єктивному сенсі» цілісним /єдиним поняттям, ми одразу ж починаємо розділяти його на «правоможності» – суб'єктивні права «другого порядку» ?

Але перед тим як шукати відповідь на це питання, згадаємо, що існування права власності у суб'єктивному сенсі визнавалося і визнається не в усіх правових порядках.

Розбіжності позицій економістів та правознавців можна проілюструвати прикладами тлумачення концептів Римського приватного права.

У архаїчній латинській мові навіть не існувало певних термінів для позначення юридичних інститутів посідання і власності. Лише у 121-111 рр. до н.е. з'являються три аграрних закони, якими були закріплені права власників колишніх земель громадського фонду, наданих приватним особам: *uti, fruti, habere, possidere* (користуватися, отримувати плоди, мати, володіти, передавати земельні ділянки у спадщину тощо).

Відтак формується уявлення про обсяг прав власників. Вже під час аграрних реформ Августа з'являється термін для позначення земельної власності – *dominium*, що означало прирівнювання прав на землю до права *dominus* на раба. Відтак виокремлюється категорія *dominium ex jure Quiritium*, на підставі якої особа може витребувати свою річ з незаконного володіння будь-якої іншої особи шляхом *rei vindicatio*.

При цьому, попри існування у римському праві низки термінів (згаданих вище та інших), якими позначалися різні правові аспекти та функції власності: *patrimonium, dominium, proprietas, bonorum*

possessio, usufructus, habere, жоден з них не відповідав теперішньому розумінню права власності, як абстрактного цілісного поняття.

Таким чином у римському праві не практикувалося визначення єдиного права власності шляхом переліку правоможностей власника. Натомість, при визначенні сутності власності увага акцентувалася на тому, що воно є найбільш повним, з передбачуваних *jus civile*, володарюванням над річчю, котре забезпечується існуванням низки прав власника [4].

Традиція, започаткована римськими правознавцями, продовжується у законодавстві багатьох сучасних європейських країн, а також (і це найважливіше) у DCFR [5] – Проекті загальної довідкової схеми Принципів, Визначень і Модельних Правил Європейського Приватного Права, підготовленому науковою групою з підготовки Європейського Цивільного Кодексу і Групою дослідження Європейського Приватного Права.

Аби перевірити слушність цієї тези, зупинимося далі на проблемах перекладу положень цього акту щодо власності, пов'язаних з термінологічними розбіжностями, викликаних зокрема відмінностями у розумінні сутності власності. Оскільки переклад DCFR українською мовою наразі відсутній, з прагматичних міркувань мусимо враховувати хоча б досвід «північного сусіда» (тим більше, що сучасна українська цивілістична термінологія була сформована, точніше – «спотворена» кальками з російських термінів, особливо за час перебування УРСР у складі СРСР).

Передовсім зауважимо, що, тамтешні цивілісти скаржаться на «труднощі перекладу терміну «*property*», яким у англо-американському праві позначається те, чим можна володіти найповнішим чином. У свою чергу, найповніше право на «*property*» – це «*ownership*». Економісти, навчання яких сьогодні немислиме без американських джерел, перекладають «*property*» як власність, на яку встановлюється право / права власності.

Визнаючи, що такий підхід не шкодить економічній логіці, цивілісти водночас зауважують, що юристу, вихованому в системі цивільного права, до цієї логіки ще треба пристосуватися, бо, з одного боку, право власності в цивільному праві – найбільш повне право на річ, а, з іншого боку, найповніше право існує й на безтілесні об'єкти (не маючи для цього певної назви). Творці DCFR пом'якшують протиріччя: вони, завдяки економістам і процесу розширення англо-американ-

ського права, приймають термінологію, яка вже проникла у правовий порядок, тим самим передуючи встановленню загальних правил, що регулюють права на будь-який об'єкт, що може перебувати у володінні особи. У підсумку «property» перекладають «майно як власність», маючи на увазі, що сюди включаються ті об'єкти цивільних прав, які можуть належати особі на найбільш повному праві. Оскільки спеціальної назви для такого права немає, його доводиться іменувати правом власності. Тим більше, що «property» за визначенням «can be owned» (може бути у власності), а тому найбільш повне право на «property» є «ownership», тобто право власності» [6, с. 219-220].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на згадані труднощі перекладу (точніше – інтерпретації), оскільки названі та інші проблеми перед нашими перекладачами і цивілістами будуть поставати ще не раз у процесі адаптації українського законодавства до законодавства ЄС. І ці проблеми виглядають неминучими, бо зумовлені суперечностями між сучасним європейським концептом приватного права і ортодоксальною «цивілістичною» концепцією, досі доволі популярною також і в Україні.

Однією з вад «класичної концепції» є розуміння власності як суспільних відносин, тобто відносин між людьми щодо речей, котрі при цьому вважаються єдиним об'єктом права власності. Долаючи її, прихильники традиційних (ортодоксальних) цивілістичних поглядів змушені вдаватися до певних технічних прийомів. При цьому вони розмірковують наступним чином: «Якщо на майно може бути встановлено найповніше право (за відсутності будь-якого іншого терміну, званого правом власності), то на нього можуть бути встановлені інші обмежені права. Різні права на «property» в DCFR називаються «proprietary rights». Аби уникнути вживання терміну «майнові права» через пряме посилання на їх «речевість» (тоді як «property» включає в себе і тілесні і безтілесні об'єкти), не знайшовши нічого кращого, ми просто замінили російське слово словом, що має латинський корінь: «реальні права».

Крім того, враховуючи ту обставину, що незалежно від термінології, тілесність як об'єктивне явище обов'язково передбачає особливості регулювання відносин щодо речей, російські перекладачі, зазначивши небажаність і вимушеність такого кроку, вдаються до використання терміну в «широкому» і «вузькому» сенсі: право власності у широкому сенсі застосовують щодо майна, право власності

у вузькому сенсі (класичне з їхньої точки зору бачення права власності) – щодо речей. Зокрема, Книга VIII «ownership of goods» (ст. VIII.-1:101), розглядається ними як така, що присвячена «класичному праву власності на речі» [6, с. 10].

У підсумку аналізу зазначених труднощів перекладу викликає сумніви доцільність спроб «суміщення» термінології з метою зберегти відданість усталеному розумінню власності замість того, щоб переглянути його відповідність потребам часу. Оскільки зазначені складності перекладу виникають при дотриманні ортодоксальної «цивілістичної» концепції, логічним є, якщо й не повна відмова від неї, то у кожному разі суттєва її модернізація із врахуванням появи такого феномену як «віртуальна власність».

Зауважимо, що у цивілістиці пов'язані з цим питання обговорюються під різними кутами зору вже близько 20 років [6, с. 212-238]. За цей час накопичився значний обсяг матеріалу інноваційного характеру, що став підґрунтям поступового оновлення українського законодавства у цій галузі. Зокрема, нещодавно українські законодавці визнали існування «цифрових речей», ухваливши 10 серпня 2023р. закони про внесення змін до ЦК України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав (законопроект 6447) та про цифровий контент та цифрові послуги (законопроект 576).

Крім того, ЦК України доповнений ст. 179-1 «Поняття цифрової речі», згідно якій «Цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті.

Особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом. До цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не впливає із сутності цифрової речі» [7].

Утім варто зазначити, що таке рішення було піддане критиці з позицій ортодоксальної цивілістичної теорії. Зокрема, на думку експертів ГЮО Верховної Ради України, «запровадження у ЦК поряд з поняттям «річ» такої категорії, як «цифрові речі» є некоректним, оскільки не враховує концептуальних засад системи поділу об'єктів цивільних прав та не дозволяє визначити місце цифрових речей у цій системі.

У зв'язку з цим зазначається, що «згідно з ч. 1 ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати ци-

вільні права та обов'язки. Поняття «рiч» є загальним родовим класом, який включає видові класи предметiв, що ним охоплюються. У випадку наведеного положення законопроекту таким видовим поняттям є «цифрові речі». З цього випливає, що категорія «цифрові речі», яка охоплюється дефініцією поняття «рiч», співвідноситься з останнім як часткове та загальне. Це свiдчить про те, що «цифрові речі» теж мають вважатися предметами матеріального свiту. Проте відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 179-1 ЦК «цифровою рiччю є благо, що створюється та iснує виключно у цифровому середовищі та має майнову цiнність». Таким чином, видове поняття «речі» не узгоджується із загальними вимогами щодо видового поняття, створюючи паралельне правове регулювання без врахування родових та видових правил класифікації певного об'єкта» [7].

У зв'язку з цим, зазначивши формальну слухність наведених розміркувань, зауважимо, що тут має місце спроба заперечити доцільність розширення змісту iснуючих понять та термiнiв відповідно до потреб сьогодення. Натомість досвід стародавніх римських правознавцiв свiдчить про плідність нових поглядiв на iснуючі правові категорії і творче використання iснуючих та модернізованих термiнiв для позначення новiтніх понять.

Література:

1. Харитонов Є. О. Формування концепту права приватної власності у Стародавньому Римі // Часопис цивiлістики: Науково-практичний журнал. Випуск 21. Одеса: 2016. С.8-13.
2. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of reference (DCFR). Full Edition. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) / Ed. by Christian von Bar and Eric Clive. Vol. I – VI. Munich, 2009.
3. IT-право: теорія та практика: навч. посiб. / авт. кол.; за ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovої. 2-ге видан., виправлене та доповнене. Одеса: Фенікс, 2019. 472 с.
4. Верховна Рада ввела до Цивiльного кодексу новий об'єкт цивiльних прав – цифрові речі. 12:26, 10 СЕРПНЯ 2023. Автор: Наталя Мамченко. Парламент ухвалив закон про цифрові речі як об'єкт прав у Цивiльному кодексі. URL.: <https://sud.ua/uk/news/publication/277986-verkhovnaya-rada-vvela-v-grazhdanskiy-kodeks-novyy-obekt-grazhdanskikh-prav-tsifrovye-veschi>.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Кірсанов Олексій Володимирович
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Відповідно ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). визнання правочину недійсним є способом захисту цивільних прав та законних інтересів [1, ст.16].

Згідно з ч. 2 ст. 16 ЦК України, «суд може захистити цивільне право або інтерес у будь-який спосіб, що встановлений договором або законом» [1].

Так, відповідно до ЦК України, при укладанні будь-якого цивільно-правового договору, у тому числі й кредитного, сторони можуть передбачити у договорі способи захисту прав та інтересів при їх порушенні. Способом захисту цивільних прав є сукупність певних прийомів для досягнення мети захисту порушених прав та інтересів.

Щодо такого способу захисту, як визнання кредитного договору недійсним, слід зазначити, що загальні підстави визнання правочину недійсним визначені ст. 203, 215 ЦК України, які можуть бути застосовані й до кредитних договорів. Так, «зміст правочину не може суперечити ЦКУ, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам» [1, ст.203]. Також, «у договорах за участю фізичної особи – споживача, враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів» [1, ст. 627].

Крім того, відповідно до ст. 216 ЦК України, «наслідком визнання правочину недійсним є двостороння реституція, тобто кожна зі сторін зобов'язана повернути іншій стороні в натурі все, що вона отримала на виконання цієї угоди, а у разі неможливості такого повернення відшкодувати вартість отриманого за цінами, що існують на момент відшкодування» [1].

Також, відповідно до ст. 1057 ЦК України, «у разі визнання недійсним кредитного договору, суд самостійно визначає грошову суму, яка має бути повернена кредитодавцю та за його заявою накладає арешт на

забезпечене заставою майно позичальника чи поручителя. Визнаючи недійсним договір застави, який забезпечував виконання зобов'язання позичальника за кредитним договором, суд за заявою кредитодавця накладає арешт на майно, що було предметом застави» [1].

Згідно зі ст. 1054 ЦК України, «за умовами кредитного договору банк або інша фінансова установа зобов'язується надати позичальнику кошти у сумі та на умовах, встановлених договором, а позичальник повинен повернути кредит та сплатити відсотки» [1]. Із самого визначення кредитного договору виходить, що кредит можуть видавати лише банки та фінансові установи. Тобто якщо кредитор не має такого статусу, то договір вже вважатиметься недійсним.

Ст. 1055 ЦК України чітко прописано форму кредитного договору – письмова. Недотримання письмової форми тягне за собою нікчемність договору.

Проте, також слід враховувати особливості укладення онлайн-кредитів. У такому випадку слід звернутися до ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію». Так, «електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями, підписаний у порядку, визначеному ст. 12 цього Закону, вважається таким, що за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі» [2].

Таким чином, на нашу думку, виходячи з аналізу норм діючого законодавства, слід виокремити наступні підстави визнання кредитного договору недійсним:

1) Введення в оману. Наприклад, якщо позичальник був обдурений або перебував в омані щодо істотних умов договору, наприклад щодо процентної ставки або розміру комісій.

2) Порушення правил укладання договору. Якщо під час укладання договору було порушено формальні вимоги, передбачені законом (наприклад, відсутність належних підписів чи нотаріального посвідчення).

3) Відсутність згоди. Наприклад, якщо згода однієї зі сторін була отримана незаконним шляхом або під впливом загроз.

4) Порушення законів про захист прав споживачів. Якщо кредитор порушив правила, передбачені законами про захист споживачів, наприклад, надавав недостатню інформацію.

5) Неправомірні умови. Якщо умови договору є неправомірними чи незбалансованими та можуть завдати шкоду позичальнику.

6) Недійсність договору через обставини. У разі неможливості виконання договору через непередбачені обставини (форс-мажор).

7) Відсутність законної спроможності. Якщо одна із сторін (позичальник або кредитор) не має необхідної законної спроможності (наприклад, неповноліття).

Література:

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV, за станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про електронну комерцію: закон України від 03.09.2015 № 675-VIII, за станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

Давидова Ірина Віталівна

*докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри
цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕРМІНА «ПРАВОЧИН» В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Термін «правочин» в цивільному праві має важливе термінологічне значення, оскільки він використовується для опису дій, спрямованих на створення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. У контексті цивільного права правочин може бути будь-якою дією або подією, що призводить до правових наслідків, таких як укладання договору, прийняття спадщини, дарування майна, укладання шлюбу та інші.

Це поняття є ключовим для регулювання правових відносин між суб'єктами цивільного права. Визначення та регулювання правочинів дозволяє встановлювати права та обов'язки сторін, визначати порядок виконання їхніх зобов'язань, а також вирішувати спори, які можуть виникати між ними.

Отже, термін «правочин» у цивільному праві охоплює широкий спектр дій і подій, які мають юридичне значення та наслідки для учасників правовідносин.

Основними рисами правочину є його добровільність, спрямованість на створення, зміну чи припинення правових наслідків, а також відповідність вимогам закону.

Українське цивільне законодавство регулює правочини на рівні Цивільного кодексу (ст. 202), хоча термін «правочин» не є новим для нашого законодавства. Так, у ЦК УРСР 1922 р. розділ IV називався «Правочини» і ст. 26 даного кодексу передбачала, що «правочини, тобто дії, направлені на встановлення, зміну або припинення цивільних правовідносин, можуть бути односторонніми і взаємними (договори)». Термін «правочин» є більш вдалим ніж термін «угода», який використовувався у ЦК УРСР 1963 р., оскільки він охоплює і дії однієї особи, які не залежать від згоди або досягнення домовленості з іншими особами. Фактично положення про правочини (ст. 202-250 ЦК України) поширюються і на господарські відносини.

Основні принципи, які керують правочинами, включають принцип волі сторін, принцип добросовісності, принцип дотримання вимог закону та інші. Відповідно до цих принципів, правочин є дійсним лише у випадку, якщо він був укладений добросовісно та відповідає вимогам закону. Крім того, правочин може бути визнаний недійсним у випадках, коли він суперечить примусовим нормам права, порушує права третіх осіб або здійснений з порушенням вимог процедурного характеру.

Одним з ключових аспектів правочинів є їх наслідки. Відповідно до законодавства, правочини можуть мати різні наслідки, такі як створення, зміна або припинення правових відносин, зобов'язання сторін або настання правових обов'язків.

Загалом, поняття «правочин» в цивільному праві та законодавстві України є важливим елементом правової системи, який регулює взаємодію між суб'єктами права та визначає їх права та обов'язки. Важливо розуміти основні принципи та наслідки правочинів для забезпечення відповідності законодавчим нормам та захисту прав та інтересів учасників правовідносин.

Важливим є й питання щодо розуміння різниці між термінами «правочин», «угода», «договір», «контракт», адже вони мають відмінне значення і застосовуються в різних контекстах правових відносин. Зокрема:

правочин – це загальне поняття, яке включає в себе будь-яку дію, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав

і обов'язків; він може бути угодою між сторонами, дією одного суб'єкта або колективною дією кількох осіб; може включати в себе укладання угоди або договору, а також інші дії, наприклад, дарування майна, спадкування, укладання шлюбу тощо;

угода – це тип правочину, що виникає в результаті добровільної згоди між двома або більше сторонами з метою створення, зміни або припинення правових відносин; може бути усною або письмовою, але для певних видів угод, наприклад, щодо нерухомості чи великих сум грошей, закон вимагає її письмової форми;

договір – це особлива форма угоди, яка має певні умови, права та обов'язки для сторін, які є обов'язковими для виконання; зазвичай має більш деталізовану структуру та визначені умови, включаючи права і обов'язки сторін, строк дії, умови розірвання тощо; у договорі часто фіксуються деталі щодо способу виконання зобов'язань, відповідальності за порушення умов, механізми вирішення спорів тощо;

контракт – це термін, який частіше використовується в міжнародних або комерційних правових відносинах; це також форма угоди або договору між сторонами, але зазвичай він має більш формалізований характер та деталізовані умови; контракт може включати в себе визначення сторін, предмету угоди, ціни, умови поставки товарів або послуг, відповідальність за порушення умов тощо.

Отже, хоча терміни «правочин», «угода», «договір», «контракт» часто вживаються як синоніми, вони мають свої відмінності у підходах та сферах застосування в правовій практиці.

Термін «правочин» відсутній у сучасних тлумачних словниках української мови, його мовне значення слід виводити зі складових – «право» і «чинити». Термін «право» в словнику української мови тлумачиться, як 1) законодавство; юриспруденція; 2) система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки; 3) обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь; 4) наука, що займається юриспруденцією. «Чинити» означає: 1) робити що-небудь, здійснювати щось; 2) поводитися певним чином, поступати згідно з якими-небудь принципами, правилами, настановами і т.п.; 3) спричинити щось своєю поведінкою; 4) бути джерелом чого-небудь, породжувати щось.

Виходячи із наведених значень складових слова «правочин» зроби́мо висновок, що термін «правочин» можна тлумачити, як джерело,

чинник, що створює можливості робити щось, користуватися чим-небудь, поводитися певним чином. При цьому зазначений чинник діє незалежно від того, чи мали місце дії однієї, чи кількох осіб. Отже, термін «правочин» заслуговує на позитивну оцінку, оскільки у юристів є можливість застосовувати його до правомірних дій однієї особи та погоджених дій кількох осіб.

Кривенко Юлія Василівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Шомпол Іван Петрович

*керівник проєктів та програм регіонального центру банку
«Південний» в м.Одеса*

**«БАНКОВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ»
ЧИ «БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ»?**

Збільшення впливу банків на розвиток економіки, спричинило появу великої кількості спеціальної літератури, що характеризується наявністю специфічних термінів, які потребують ретельного вивчення та аналізу.

На сьогоднішній день у науковій літературі та нормативних актах немає єдиного трактування поняття «банківська послуга». Закон України «Про банки та банківську діяльність» визначає специфіку банківської діяльності та дає перелік банківських операцій та послуг, але не розкриває поняття «банківська послуга» [1]. Однак цей термін є основним як у законодавстві, так і в практичній банківській діяльності. Необхідність запровадження загальноприйнятого поняття «банківська послуга» та закріплення його в нормативних актах дозволить заповнити правову прогалину та пов'язану з ним заміну схожих понять при укладенні договорів банківського обслуговування підприємств та організацій, а також у рамках договорів кредитування, як фізичних так і юридичних осіб

Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги. Банківські послуги дозволяється надавати виключно банку.

До банківських послуг належать:

1) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, від необмеженого кола осіб;

2) відкриття та ведення поточних (розрахункових, кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);

3) надання коштів та банківських металів у кредит за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від власного імені, на власних умовах та на власний ризик.

Банк має право надавати також такі фінансові послуги:

1) фінансовий лізинг; 2) факторинг; 3) надання гарантій;

4) торгівля валютними цінностями; 5) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу; 6) фінансові платіжні послуги.

Банк, крім надання фінансових послуг, має право здійснювати також діяльність щодо:

- зберігання цінностей (у тому числі щодо обліку і зберігання цінних паперів та інших коштовностей, конфіскованих (заарештованих) на користь держави та/або визнаних безхазайними) або надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа;
- здійснення операцій з готівкою, інкасації коштів та перевезення валютних цінностей;
- надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг;
- надання послуг адміністратора за випуском облігацій. [2]

Банк має право надавати платіжні послуги відповідно до Закону України «Про платіжні послуги»[3] з урахуванням вимог цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України, що регулюють діяльність банків.

У науковій літературі дотримуються переважно наступних визначень «банківської послуги». По-перше, вона сприймається як діяльність з надання клієнту допомоги чи сприяння отриманні прибутку. По-друге, банківська послуга сприймається як система, що задовольняє певні потреби. По-третє, банківська послуга має на увазі кваліфіковану допомогу або пораду для повсякденного використання.

Слід зазначити, що у науковій літературі прийнято ототожнювати поняття- «банківська послуга» та «банківська операція». Під поняттям «банківська операція» слід розуміти сукупність взаємозалежних дій банку з метою вирішення певного завдання для досягнення конкретного результату, наприклад, переказ коштів одержувачу, шляхом закладення відомостей про відправника в кілька програм. «Банківська послуга» – дії фінансової установи, що сприяють максимізації вигоди та/або роблять більш комфортною діяльність самого банку, а також його клієнта. Крім того, є особливості в послідовності надання банківської послуги та здійснення банківської операції. Найчастіше банківська послуга носить вторинний характер, а банківська операція – первинний, оскільки реалізація банківської послуги здійснюється у процесі обслуговування клієнта, тобто шляхом проведення банківських операцій.

Закріплення в нормативних актах поняття «банківська послуга» дозволить вважати його загальноприйнятим у наукових колах, а отже, уникнути підміни понять, а також запобігти протиправним діям з метою шахрайських операцій у банківській сфері. І дозволить створити спільне інформаційне поле між банками та клієнтами з метою зростання довіри громадян до банківських послуг.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30
2. Про банки і банківську діяльність.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30
3. Про платіжні послуги //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 10-11, ст.26

Маковій Віктор Петрович
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ТА ПРОВАВА СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ПРО ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ

Фактично сутність договору про патронат над дитиною цілком узгоджується зі змістом ч. 2 ст. 9 Сімейного кодексу України (надалі – СК України), яка надає можливість особам, які проживають однією сім'єю, врегулювати свої сімейні відносини за договором. За результатами аналізу коментованої статті, Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя та типового договору про патронат над дитиною маємо таке.

Даний договір фактично врегульовує відносини між дитиною, щодо якої запроваджується патронат, та сім'єю патронатного вихователя на період перебування в ній дитини. Тобто цей договір є договором в інтересах третьої особи, у даному випадку дитини. Сторонами договору є орган опіки та піклування, батьки чи законні представники (якщо влаштування дитини у сім'ю патронатного вихователя здійснюється за їх згодою), а також патронатний вихователь. Отже, за кількістю сторін такий договір може бути як двостороннім, так і багатостороннім (коли до його укладення залучаються батьки чи законні представники дитини).

Форма договору – проста письмова, типова форма якого затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року № 893 «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною». Цей типовий договір береться за основу та деталізується сторонами. До врегулювання договірних відносин про патронат над дитиною у відповідності до ст. 8 СК України та ст. 9 Цивільного кодексу України можуть бути застосованими субсидіарно загальні положення про договір та зобов'язання останнього нормативно-правового акта.

Даний договір є за розподілом змісту – двостороннім, за наявністю зустрічного еквіваленту – оплатним, за моментом укладення – консенсуальним, а також договором про надання послуги фактичного характеру, яка охоплюється змістом категорій соціально-правового

характеру: тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини. Істотними умовами договору є: 1) предмет договору; 2) строк його дії.

Предметом договору про патронат над дитиною є охарактеризована у ст. 252 СК України послуга патронату над дитиною. Дана послуга обумовлена взаємною поведінкою сторін договору, за наявності яких може йти мова про її належне надання. Строк диференційований як загальний та спеціальний з огляду на обставини, за яких надається зазначена послуга, що деталізовано у змісті ст. 252 СК України.

Положення про виплату винагороди за надану послугу патронату над дитиною типовим договором не передбачена, однак вона впливає зі місту чинного законодавства, зокрема ст. 256 СК України.

З урахуванням змісту типового договору необхідно виокремити коло прав та обов'язків сторін, які формують умови такої домовленості. По-перше, їх можна поділити за суб'єктом, тобто стороною, яка їх реалізує (патронатний вихователь, орган опіки та піклування і батьки чи законні представники). По-друге, за функціональним спрямуванням (на надання самої послуги патронату або ж на її організаційне забезпечення). По-третє, за значенням у реалізації змісту таких відносин (на задоволення приватного або публічного інтересу).

Так, серед кола прав патронатного вихователя типовий договір пропонує повноваження щодо отримання інформації про стан здоров'я, психічний і фізичний розвиток влаштованої в сім'ю патронатного вихователя дитини, яке можна віднести до такого, що спрямоване на організаційне забезпечення послуги патронату та на задоволення приватного інтересу патронатного вихователя. У той час як право патронатного вихователя ініціювати розгляд міждисциплінарною командою питань щодо забезпечення прав та інтересів дитини та її сім'ї має бути віднесеним до такого, що спрямоване на організаційне забезпечення послуги патронату та на задоволення публічного інтересу щодо суспільного контролю у даній сфері відносин. А право патронатного вихователя ініціювати перед органом опіки та піклування вирішення питань, пов'язаних із потребою у піклуванні дитини, проведенні складних дороговартісних обстежень, в операційному втручанні, протезуванні, придбанні для дитини засобів реабілітації чи пересування тощо має бути віднесеним до повноваження, що спрямоване на надання послуги патронату та задоволення перш за все приватного інтересу дитини та наведених її законних представників, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Подібним чином, обов'язки патронатного вихователя можуть бути класифіковані за вказаними критеріями: обов'язок забезпечувати доступ дитини до соціальних, освітніх і медичних послуг, організувати проведення медичного обстеження, у разі потреби – надання невідкладної медичної допомоги та створювати належні умови для проживання, навчання, фізичного та духовного розвитку дитини відповідно до її віку, потреб та індивідуальних особливостей (на надання самої послуги патронату та на задоволення приватного інтересу дитини та її законних представників); обов'язок вести журнал спостережень за дитиною, а після її вибуття із сім'ї патронатного вихователя передати його службі у справах дітей та співпрацювати після вибуття дитини із сім'ї патронатного вихователя протягом семи календарних днів з батьками/законними представниками, до яких вона повернулася, надавати консультації з її догляду, виховання та реабілітації (на організаційне забезпечення послуги патронату і на задоволення публічного інтересу суспільства щодо забезпечення публічного порядку у даній сфері суспільного буття).

Така модель дослідження кола прав та обов'язків у повній мірі може бути поширеною також і на права та обов'язки органів опіки та піклування й законних представників у змісті договору про патронат над дитиною. При цьому, оскільки типові договори за усталеним підходом у цивільному праві наділені нормативною природою, що в певній мірі обмежує свободу договору, а для потреб охорони інтересів дитини у сімейному праві така сутність зазначених правових конструкцій цілком є слушною, то, вочевидь, всі викладені положення типового договору про патронат над дитиною мають бути відтворені й у будь-якому такому договорі на практиці. Природа ж свободи договору може бути реалізована через умову типового договору щодо можливості доповнення його на власний розсуд сторін у урахуванням вимог чинного законодавства.

Оскільки інститут патронату над дитиною перш за все слугує забезпеченню реалізації прав та інтересів дитини, то додатковими умовами такого договору є положення щодо обов'язків патронатного вихователя по відношенню до дитини та кореспондуючих до них прав дитини, що корелює з нормативним матеріалом ст.ст. 254 та 255 СК України й у змістом типового договору в оновленій редакції.

Окремо у договорі про патронат над дитиною визначені умови та порядок притягнення до відповідальності сторін. При цьому підста-

вою притягнення до відповідальності може бути повне або часткове невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань за договором. Типовий договір передбачає обов'язку процедуру попереднього вирішення спору щодо цього саме у позасудовому порядку. Серед форм юридичної відповідальності за порушення умов договору положеннями типового договору пропонується його розірвання через невиконання патронатним вихователем своїх обов'язків.

Частина 2 та частина 3 ст. 253 СК України поряд з положеннями типового договору про патронат над дитиною окреслює коло обставин, які можуть слугувати підставою припинення такого договору. Серед таких необхідно виділити ті, які залежать від волі сторін, а також ті, що обумовлюються обставинами об'єктивного характеру. Зокрема, до числа останніх необхідно віднести припинення у разі: прийняття органом опіки та піклування рішення про повернення дитини до її батьків, інших законних представників (у випадку подолання ними складних життєвих обставин або завершення визначеного у договорі про патронат строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя); усиновлення дитини, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім'ю громадян (прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до дитячого закладу, закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу; досягнення дитиною повноліття; у зв'язку із набуттям повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених ЦК України; смерті дитини; смерті патронатного вихователя; добровільного помічника.

Припинення ж договору про патронат над дитиною шляхом його розірвання можливе за згодою сторін, за рішенням органу опіки та піклування чи рішенням суду цілком узгоджується з можливістю поведінки сторін договору згідно цивільного законодавства. Однак, на відміну від останнього конструкція розірвання договору про патронат над дитиною, як сімейного договору, у зв'язку невиконанням патронатним вихователем своїх обов'язків за договором, має певні особливості. Це пов'язано, перш за все, з додатковими засобами захисту інтересу дитини, а тому, на відміну від цивільного законодавства, не вимагається доводити істотність порушення умов договору, розрізняти форму невиконання (часткове чи повне), а також розглядати можливість застосування конструкції зміни умов договору замість його розірвання.

Викладене надало можливість виокремити термінологічну та правову природу договору про патронат над дитиною, де визначальною є

послуга патронату та відповідні характерні риси такого виду договорів, що уособлює в собі поєднання одночасного сімейно-правових та цивільно-правових рис таких відносин. Наведені міркування мають стати в нагоді при подальшому вивченні специфіки патронату над дітьми, заснованого на договорі, а також інших суміжних категорій.

Матійко Микола Володимирович

*доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОНТОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ФУНКЦІЙ ПРИВАТНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Поряд із вивченням функцій права в цілому в сучасній юридичній літературі можна зустріти диференційований підхід до вивчення функцій окремих правових явищ: виділяють функції окремих елементів системи права, функції правового регулювання, функції законодавства, функції правового виховання, функції окремих частин правової норми, функції відповідальності. Завдяки розкриттю функціональних аспектів окремих правових явищ в юридичній літературі надається їх характеристика.

Шляхом розкриття функціональних аспектів окремих правових явищ в юридичній літературі може розкриватися їх сутність. Так, наприклад, «функції цивільно-правового договору утворюють багаторівневу, складну, взаємопов'язану та взаємообумовлену структуру, що органічно пов'язана з основними напрямками життєдіяльності суспільства: економічними і соціальними її чинниками. Функції договору об'єктивно зумовлені ходом економічного розвитку, станом економіки суспільства, місцем, яке договір займає через інші правові інструменти у їх опосередкуванні»[1, С.11].

Використовуючи функціональний підхід також відбувається диференціація правових явищ. Наприклад, «аванс, як і завдаток, є доказом, який засвідчує факт наявності зобов'язання (доказова функція), а також зараховується в рахунок майбутніх платежів (платіжна функція), але не може бути визнаним одним зі способів забезпечення виконання зобов'язання» [2, С.80]. Також, наприклад, «цивільно-правовій відповідальності, як і будь-якій юридичній відповідальності, власти-

ві три функції: 1) виховно-попереджувальна (превентивна) функція; 2) відновлювальна (компенсаційна) функція; 3) каральна (репресивна) функція. При цьому головною з них є виховно-попереджувальна функція, а такою, що найбільш відображає специфіку цивільно-правових відносин, – компенсаційна функція» цивільно-правовій відповідальності, як і будь-якій юридичній відповідальності, властиві три функції: 1) виховно-попереджувальна (превентивна) функція; 2) відновлювальна (компенсаційна) функція; 3) каральна (репресивна) функція. При цьому головною з них є виховно-попереджувальна функція, а такою, що найбільш відображає специфіку цивільно-правових відносин, – компенсаційна функція»[3, С.506].

Сучасна юридична наука особливу увагу звертає на соціальну цінність та напрямки впливу права. Зазначене актуалізує дослідження онтологічних характеристик правових явищ у сучасній юриспруденції, що дає підстави звернення до функціональних аспектів приватного та цивільного права.

При цьому важлива «доцільність і необхідність подальшого дослідження сутності приватного права саме як концепту» [4, С.76], а «для характеристики концепту «приватне право» необхідно, по-перше, з'ясувати сутність останнього, а відтак розглянути терміно-поняття «приватне право» у системі соціальних зв'язків та охарактеризувати його місце поміж інших правових феноменів». «Варто врахувати, що «категорії «приватне право» та «публічне право» у сукупності утворюють загальну (наднаціональну) систему об'єктивного права, що є складовою частиною цивілізації (культури)». Таким чином, розподіл права на публічне і приватне є не просто класифікаційним розмежуванням, це – результат врахування існування якісно різних сфер правового регулювання. Від початку розвитку цивілізації, коли право виникає як концепт, воно може розглядатися, з погляду теорії, як система, що складається з двох відносно самостійних сфер – публічного права і приватного права. При цьому якість права у цілому визначається ступенем розвитку кожної з них. Недоліки у цьому відношенні і тим більше недооцінка котроїсь з названих сфер призводять до деформації уявлення щодо правової системи, її однобічної характеристики, вад концепту а відтак і наступного розвитку відповідних галузей» [5, С. 31,41-42].

Функції права розуміються як напрямки впливу права на суспільні відносини та соціальне призначення права. Враховуючи загальнотео-

ретичне розуміння функцій права, функції приватного права можуть бути визначені, як напрямки впливу приватного права на суспільні відносини та соціальне призначення приватного права. В свою чергу функції цивільного права можуть бути визначені, як напрямки впливу цивільного права на суспільні відносини та соціальне призначення цивільного права.

Цивільне право розглядається як «найбільш повне втілення ідей і положень приватного права на національному рівні»[3, С. 9], це ставить перед ним певні завдання. Оскільки функції права максимально тяжіють до сфери сутнього в праві, до соціології права, то можна зробити припущення, що наднаціональне приватне право, що тяжіє до сфери ідеального в праві, до філософії права, може втілювати своє соціальне призначення і впливати на суспільні відносини за напрямками, які в тому числі знаходять свій прояв у функціях цивільного права. При характеристиці функцій цивільного права певною мірою умовно можна виокремити дві групи критеріїв, які лежать в основі диференціації загальноправових функцій: внутрішні (що перебувають у рамках самого права) і зовнішні (що перебувають за його межами). Внутрішні критерії диференціації функцій цивільного впливають із способів впливу права власності на поведінку людей, особливостей форм реалізації цивільного права. Зазначеним критерієм обумовлено існування основних власно-юридичних функцій: регулятивної та охоронної. При цьому соціальне – це специфічний ракурс цивільного права, де регулятивна та охоронна функції «поєднуються» у відособленій, якісно однорідній сфері соціальних відносин – економіці, політиці, вихованні і т. ін. Зовнішнім об'єктивним критерієм класифікації функцій цивільного права є різні соціальні фактори, які визначають призначення цивільного права. Суспільство як складне ціле підрозділяється на певні сфери суспільних відносин. Можна виділити багато таких сфер, серед них сфери, або системи – економічна, політична та виховна. Функції, що виділяються за цими сферами називають соціальними. Соціальні функції цивільного права можна визначити як напрямки зворотнього впливу норм цивільного права на відповідні сфери громадського життя та відповідне їх соціальне призначення. Так, економічна функція цивільного права являє собою його економічний напрямок впливу та економічне соціальне призначення цивільного права; політична – політичний напрямок впливу та політичне соціальне призначення цивільного права; ви-

ховна – виховний напрямок впливу та виховне соціальне призначення цивільного права. Класифікація соціальних функцій цивільного права деякою мірою є умовною, оскільки в дійсності досить складно провести чітке розмежування впливу цивільного права на рішення економічних, політичних, виховних та інших завдань. Так, елементи однієї з функцій, наприклад економічної, можуть проявлятися в інших функціях, і навпаки. Обумовлено це по-перше тим, що кожна з функцій цивільного права тісно взаємодіє з іншими, а по-друге тим, що сфери громадського життя, на які впливають відповідні норми, у свою чергу, є взаємозалежними, оскільки самі є підсистемами суспільства. Отже функції цивільного права існують не ізольовано одна від одної, а тісно взаємодіють між собою та взаємододаються. Соціальне призначення цивільного права визначається закономірностями суспільного розвитку, воно слугує їх продовженням, вираженим у юридичній формі.

Зазначене не виключає можливості приватного права впливати на суспільні відносини та набувати соціального значення без опосередкування функціями цивільного права. При цьому визначення цивільного права в значенні галузі права в якості «сукупності концепцій, ідей і правових норм, що на принципах диспозитивності, юридичної рівності й ініціативи сторін встановлюють статус приватної особи і забезпечують захист його інтересів» [3, С. 25] трохи більше ніж приватне право наближує його до сфери нормування, сфери необхідного в праві, догми права, а, отже, і функціональний аспект цивільного права тут має більш тяжіти до його втілення в позитивному праві, національному законодавстві, що не є обов'язковим для права приватного як наднаціонального утворення. Приватне право в цьому аспекті, виконуючи свої функції має орієнтувати суспільство та державу на реалізацію ідей, що в ньому втілюються, розбудовуючи громадянське суспільство та правову державу.

Функціями цивільного права можуть бути опосередковані напрямки впливу та соціальне значення приватного права, а отже – його функції. Поряд із цим можливо зробити припущення, що приватне право як наднаціональне утворення без умови опосередкування правом цивільним та міжнародним приватним правом також виконує певні функції. У зв'язку загальністю проблематики правового регулювання для багатьох країн можливо констатувати і загальність шляхів вирішення окремих з них, безумовно із врахуванням певних

особливостей. Зазначене стосується також приватноправових засобів регулювання, оскільки приватне право, базуючись на моделях поведінки, які виникають у суспільстві, ідуть від самої людини та мають у кінцевому підсумку багато спільних рис, може виступати в якості об'єднуючої, інтеграційної, ціннісної, системоутворюючої, цивілізаційної основи. Таким чином також можливо констатувати наявність та стверджувати важливість інтеграційної, основоутворюючої, ціннісної, системоутворюючої, цивілізаційної функцій приватного права.

Література

1. Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право / В. Г. Олюха. – Київ : Б. в., 2003. – 20 с.
2. Цивільне право України: Підручник У 3 кн. Кн.3 / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, І. А. Безклубий та ін.; За ред. проф. Є. О. Харитонova. – Одеса: Юридична література, 2006. – 832 с.
3. Цивільне право України: Підручник: у 3 кн.. Кн.1/За ред. Є. О. Харитонova, А. І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. – 528 с.
4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: постановка питання // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України № 1 (2014), С. 68-77.
5. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том 1. Витоки / Одеса: Фенікс, 2018. – 556 с.

Бакутін Артем Олегович

*аспірант кафедри права інтелектуальної
власності і патентної юстиції*

Науковий керівник: *д. ю. н., професорка Харитонova Олена Іванівна*

ІСТОРІЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ХОРЕОГРАФІЧНІ ТВОРИ

Історія охорони авторського права на хореографічні твори відображена у творчих зусиллях хореографів та появі різноманітних

правових механізмів, спрямованих на їх захист від несанкціонованого використання. На ранніх етапах розвитку хореографії ситуація ускладнювалася відсутністю чіткої системи захисту авторського права: твори часто копіювалися або адаптувалися без відома автора. З розвитком ринкових відносин та комерціалізації використання об'єктів авторського права, зокрема, хореографічних творів, стала актуальною потреба в їхньому ефективному захисті.

Для початку важливо визначити поняття «хореографічний твір». Відповідно п. 35 ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права», твір – це оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі [1]. Проте, національне законодавство України не надає визначення саме цьому виду твору. На думку автора, хореографічний твір – це комбінація зв'язаних між собою рухів у просторі у чіткій послідовності. Його важливою особливістю є те, що хореографічний твір є чотиривимірним об'єктом, і що людина одночасно виступає як автором хореографічного твору, так і його носієм. Тобто, інтелект людини проявляється в її здатності створити об'єкт і бути носієм твору, а тіло виступає в ролі інструмента, завдяки якому твір можна виразити в його об'єктивній формі.

У XIX столітті у багатьох країнах почала утворюватися нормативно-правова база про авторське право відносно хореографічних творів, проте вони часто не враховували особливостей хореографії як продукту інтелектуальної власності. До тих пір на практиці хореографічні твори відображалися у вигляді рисунків, або передавалися усно з вуст в уста, що могло розумітися не так, як це було задумано автором напочатку, що своєю чергою було ненадійним носієм і неефективним засобом захисту авторів цих творів.

На законодавчому рівні у XX ст. Бернська конвенція про захист літературних і художніх творів стала основоположною для захисту авторських прав хореографів на міжнародному рівні. Документ встановлює мінімальні стандарти захисту авторських прав, які повинні бути реалізовані в законодавстві країн-учасниць, якою є і Україна. Окрім цього, Згідно з Бернською конвенцією, авторські права на твір визнаються в усіх країнах-учасницях без необхідності реєстрації або інших формальностей. Це дозволяє хореографам (авторам хореографічних творів) забезпечити захист своїх творів у всьому світі, просто маючи належні докази про їх створення. Окрім цього, Бернська кон-

венція встановлює мінімальний термін тривалості авторських прав. Це означає, що авторські права на хореографічні твори захищаються протягом певного часу після смерті творця (в Україні це становить 70 років після смерті автора) [2].

Хореографічний твір охороняється авторським правом відповідно до ст. 433 Цивільного кодексу України [3]. Згідно з цим, автор хореографічного твору має ексклюзивні права на використання, відтворення, поширення, виконання та інші форми використання твору. Інші особи можуть використовувати цей твір тільки з дозволу або за умови відповідної угоди з автором чи правовласником.

На практиці, з появою носіїв відеозапису, хореографічні твори стали записуватися на відео, і звичайні носії, як касети, диски, флеш-носії та згодом хмарне сховище, стали найбільш популярними носіями для фіксації та зберігання хореографічних творів. Проте, оскільки хореографічний твір завжди є чотирирівним об'єктом, а відеозапис, як і фотофіксація, технічно не можуть зафіксувати цей вимір, цей метод має певні недоліки з метою ефективної охорони, захисту та добровільної процедури реєстрації прав на хореографічні твори.

Також, на сьогодні одним з популярних засобів захисту на хореографічний твір під час його створення може виступати договір про нерозголошення конфіденційної інформації і договір про неконкуруєнцію для завершених творів. Договір про нерозголошення може забезпечити юридичний захист, запобігаючи розголошенню конфіденційної інформації про творчий процес, концепції, техніки та інші деталі створення хореографії третім особам без дозволу автора (танцівників, режисерів, продюсерів, агентів та інших працівників, які беруть участь у створенні або представленні хореографічних вистав). Договір про неконкуруєнцію може обмежити можливість виконавців співпрацювати з конкуруючими проєктами протягом певного періоду часу після завершення співпраці з хореографом, щоб захистити хореографічний твір від несанкціонованого використання. Проте для встановлення причинно-наслідкового зв'язку і для ефективного захисту твору необхідно чітко встановити носій, на який буде виконаний запис твору. Важливо, що відповідно ст. 3(а) Римської конвенції 1961 р., під виконавцями розуміються «актори, співаки, музиканти, танцюристи та інші особи, які грають роль, співають, читають, декламують, грають або будь-яким іншим чином беруть участь у виконанні літературних і художніх творів» [4].

Окрім цього, в країнах англійської правової системи поступово накопичувалася судова практика, пов'язана з захистом прав на хореографічні твори, яке удосконалювало розуміння захисту авторських прав. З одного боку, прецеденти, які демонструють захист інтересів творців і правовласників хореографічних творів, можуть сприяти створенню безпечного з погляду права середовища для розвитку хореографії. З іншого боку, судові прецеденти набувають розголосу в громадському просторі, що сприяє популяризації правових знань у галузі захисту авторських прав на хореографічні твори і допомагає творцям краще розуміти свої права та можливості їх захисту.

Отже, історія захисту авторських прав на хореографічні твори налічує різні підходи. Захист прав на ці твори супроводжувався як науково-технічним прогресом, так і адаптацією законодавства до викликів комерціалізованого використання об'єктів авторського права.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 26.03.2024);
2. Про авторське право і суміжні права. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024);
3. Цивільний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.03.2024);
4. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (укр/рос). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text (дата звернення: 24.03.2024).

Веретільник Анна Ігорівна

Аспірантка 2 курсу денної форми навчання кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ**

Комерційна таємниця – це конфіденційна інформація, яка має комерційну цінність для підприємства, оскільки надає йому конкурентну перевагу. Така інформація може включати секрети виробництва, клієнтські списки, методи маркетингу тощо. Пояснення комерційної таємниці вказане у ч. 1 ст 150 Цивільного кодексу України . Поняття комерційної таємниці часто використовується в правових контекстах, таких як законодавство про захист інтелектуальної власності або угоди про нерозголошення. Воно знаходить відображення в різних законодавчих актах, положеннях та угодах, що стосуються комерційної діяльності та інтелектуальної власності, основні положення зазвичай містяться в таких документах, як Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про захист прав на об’єкти інтелектуальної власності», а також в договорах про нерозголошення (NDA), угодах про конфіденційність та інших документах, які встановлюють взаємовідносини між сторонами.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про інформацію», інформація – це будь-які відомості та дані, котрі можуть бути збережені на носіях або збережені в цифровому вигляді. За конкретним регламентом доступу інформація має розподіл на відкриту та з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тої, що відноситься за законом до інформації з обмеженим доступом.[1]

Інформація, що становить комерційну таємницю, характеризується такими ознаками: Конфіденційність – інформація, яка не доступна загальному публічному обміну та захищена від незаконного доступу; Комерційна цінність – інформація, котра має значення для комерційної діяльності підприємства та може приносити йому конкурентні переваги; Секретність – інформація, яка не відома загальній громадськості та зберігається як суворий секрет, захищений від розголошення .Ці ознаки дозволяють ідентифікувати та захищати комерційну таємницю від несанкціонованого використання або розголошення. [2]

Об’єктом комерційної таємниці може бути різноманітна інформація та матеріали, які мають комерційну цінність і є об’єктом конфіденційності для підприємства. Ось деякі приклади об’єктів комерцій-

ної таємниці: 1) Секрети виробництва: Технології виробництва, процеси виробництва, формули продуктів. 2) Комерційні плани: Маркетингові стратегії, плани розвитку продукту, стратегії ціноутворення. 3) Клієнтські списки: Інформація про клієнтів, їх контактні дані, історія взаємодії з ними. 4) Фінансові дані: Плани доходів і витрат, бухгалтерська звітність, прогнози показники. 5) Дослідження та розробки: Наукові відкриття, інноваційні розробки, патентні заявки. Це лише деякі приклади, а об'єктами комерційної таємниці можуть бути різноманітні дані та інформація, які допомагають підприємствам забезпечити конкурентну перевагу на ринку. [3]

Декілька відомих науковців у галузі інтелектуальної власності, які також досліджують та працюють з питаннями комерційної таємниці: – Девід Левін є професором права на Університеті Берклі та відомим експертом з питань інтелектуальної власності та комерційної таємниці. Його дослідження охоплюють різноманітні аспекти захисту комерційної таємниці та впливу правових регуляцій на бізнес.

Правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю, а саме майновими, згідно з ч. 1 ст. 506 Цивільного кодексу України, є: 1) право на використання комерційної таємниці; 2) право дозволяти використання комерційної таємниці; 3) право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Строк зазначених прав обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці, встановлених частиною першою статті 505 цього Кодексу. [5]

Згідно з Цивільним кодексом України, комерційна таємниця визначається як інформація про ділові відносини або виробничу діяльність суб'єкта підприємницької діяльності, яка відповідно до законодавства, внутрішніх правил або умов договору є конфіденційною, має комерційну цінність і підлягає захисту. Згідно з цивільним законодавством України, порушення права на комерційну таємницю може призвести до відшкодування збитків та застосування інших заходів відповідно до закону.

Література :

1. Закон України «Про інформацію», ст. 20
2. Право інтелектуальної власності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К.:Видав. дім «Ін Юре», 2002. – с. 624

3. Інтелектуальна власність в Україні. Нормативно-правові аспекти / Підручник / Ходаківський Є. І.- К.: ЦУЛ, 2014. – 274 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 [Електронний ресурс].

Hrytsenyuk Vladyslav Oleksandrovych,

Golovatyuk Ivan Mykolayovych

National University «Odesa Law Academy»

graduate students of the Department of Intellectual Property

Law and Patent Justice

Гриценюк Владислав Олександрович,

Головатюк Іван Миколайович

Національний університет «Одеська юридична академія»

аспіранти кафедри права інтелектуальної власності

та патентної юстиції

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції Еннан Р. Є.

THE CONCEPT OF DIGITAL CONTENT ПОНЯТТЯ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ

Currently, Internet users and Internet providers operate with the concept of «content,» extending it equally to both a published work in digital form and all the information that fills the Internet space. Thus, in relation to publicly accessible telecommunication networks that form the digital space, as well as various digital devices, we usually talk about information.

To specify the subject of regulation, such information is called «content». Recently, there has been a steady growth in markets related to the distribution of digital content: the music industry is increasingly focused on the distribution of digital music, video exhibition and video-on-demand services have become an important component of the film market, and revenues from e-books compensate for the decline in sales of printed publications.

The video game industry is experiencing particular growth, as it has quickly adapted to changes in business models. In addition to traditional computer games, multiplayer online games are gaining increasing

momentum, many of which are free, and income comes from the sale of various additional functions and gaming equipment. This kind of free distribution of games is, among other things, an effective way to combat piracy. In general, the emergence of the phenomenon of digital content owes its development to broadband access to the Internet: almost all objects of copyright (works of literature, musical works, films, computer programs) have acquired a new form of expression in digital form, which allows them to be freely distributed within the framework of information and telecommunications networks.

As a result, parallel systems for distributing copyright objects have emerged: traditional (sales on physical media) and digital (sells «electronic» copies, provides remote access). In this case, the object of the contract is the same, only the form of its delivery to the consumer changes. At the same time, despite the identity of the objects of the contract and the economic purpose of the concluded contracts, their legal qualifications and legal regime from the point of view of established practice differ significantly. The distribution of copyrighted objects on traditional tangible media is carried out through contracts for the sale and purchase of their copies, where the copy acts as a product.

The distribution of copyrighted works in digital form is usually carried out through licensing agreements that regulate the procedure and limits for the use of such digital content. At the same time, the fundamental differences in the legal regimes arising on the basis of these agreements are obvious. When purchasing a copy on a tangible medium, the rights to use such an object are largely regulated by law, in particular by provisions on the exhaustion of rights in cases of free use of the work. When acquiring digital content, its legal regime is established primarily by a license agreement or through a service agreement.

Works existing in digital form have a number of characteristics and significant differences from traditional works that affect their legal regime. Information that exists in digital form has a significant degree of independence from its medium. Information can freely flow from one medium to another: from one computer to another, from a CD to a flash drive, etc. Information in analog form (printed versions of books, vinyl records, paintings, etc.), on the contrary, has a closer connection with the medium, which makes it difficult to copy and transmit.

The ease of distribution of digital content creates additional opportunities for copyright holders, but at the same time creates additional

incentives for illegal actions by reducing the technical barriers inherent in traditional media (the need for special equipment, time costs, etc.). This feature of digital information is especially enhanced by the specifics of the Internet, which ensures the ease and low cost of disseminating information regardless of its nature.

As a consequence, since what was previously available only with expensive equipment and other conditions has become available to an individual. As a result, copyright holders have begun to pay more attention to controlling the private use of the work. The inextricable relationship between digital content and the process of copying it: in order to access it, a copy of the work or a fragment of it must be copied to the device from which access is being made.

This copying occurs each time a browser reconstructs a page on a website or plays a file contained on it. Watching a movie, listening to music, viewing text inevitably entails the appearance of copies of these works or their fragments in the memory of the user's computer. In contrast, when reading a printed book or watching a videotape, no additional copy of the work is created. This feature of digital content is inextricably linked to the basic functioning of the computer, which is the main device through which it is «consumed.» Of course, the law must take into account such features, since in conditions where access to digital information is possible only through copying, control over its copying means control over access to it. In an environment where the results of intellectual activity are increasingly taking digital form, intellectual property law is gradually transforming from a means of protecting the rights of those who create intellectual and cultural values into a sphere of law regulating access to information and knowledge.

A digital copy of a work is indistinguishable from its original. If each subsequent copy of an analog work was worse than the original (for example, re-recording an audio or video tape), then in the case of digital copies we can talk about a potentially infinite number of copies indistinguishable from the original.

Digital information is malleable: it can be changed without much difficulty. While making changes to a printed book or an analogue copy of an audio or video recording may not be as easy, making changes to information posted on a website can be done without much hassle. Such plasticity, combined with the ease of searching for digitized information due to the possibility of indexing it, creates unprecedented conditions for the creation of derivative works based on it.

For a person of the digital age, freedom means not only the freedom to express one's opinion, and also not only the freedom to have access to information, but also the freedom to create, which implies the right to process and transform the information received. Possibility of simultaneous access and use of one copy of a work in electronic form by many persons. If an analog copy of a work (printed book or cassette tape) can potentially be used by a very limited number of people at the same time, then a file hosted on a server can be used by a large number of entities at the same time.

This creates the conditions for the dissemination of digital content by providing access to it online, as well as by ensuring the availability of information resources in general. Any person with access to the Internet can act as a publisher of digital content. On the one hand, this entails unprecedented opportunities to bring your ideas and works to the attention of third parties without the participation of publishers, distributors and other intermediaries.

On the other hand, the more content available to the user, the more difficult it is for him to navigate this array and find what he needs, and also the more difficult it is to attract his attention to a specific object. For Internet business entities, the variety of digital content entails the transformation of the user's attention into a resource, the value of which is determined by its limitations. User attention is becoming a special kind of product, which is reflected in new models of advertising, which are becoming increasingly targeted and entail a number of problems in the field of protecting users' personal data and their right to privacy.

Література:

1. Цифрові речі та цифровий контент: новації законодавства. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/223070_tsifrov-rech-ta-tsifroviiy-kontent-novats-zakonodavstva-dogovrn-vdnosini
2. Зеров К. Цифрові речі, цифровий контент та авторське право: співвідношення в межах об'єктів цивільних прав. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/zerov-k-o/articles/cifrovi-reci-cifrovii-kontent-nft-ta-avtorske-pravo-spivvidnosennia-v-mezax-rozsirenogo-kola-objektiv-civilnix-prav>
3. Саванець Л. М., Стахира Г. М. Цифровий контент як об'єкт авторського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2019. Вип. 59. С. 167-170.

4. Мілаш В. Поняття та природа цифрового контенту в межах господарського обороту. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 102-106.

Зарічанський Григорій Віталійович

*аспірант кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.ю.н. доцент кафедри господарського
права і процесу Національного університету «Одеська
юридична академія» Будурова Г. М.*

ВВЕДЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВА РІЧ» В ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

В умовах цифрової трансформації суспільства та економіки виникає необхідність адаптації правових норм до нових цифрових реалій. Однією з ключових аспектів цього процесу є визначення правового статусу цифрових об'єктів, які можуть мати велике значення для суб'єктів цивільних правовідносин. У зв'язку з цим, введення поняття «цифрова річ» в цивільне законодавство може стати важливим кроком у розвитку правової бази для цифрової економіки.

Введення поняття «цифрова річ» в цивільне законодавство має на меті унормування правового статусу цифрових об'єктів, забезпечення захисту прав їх власників та регулювання цивільних правовідносин, пов'язаних з цифровими активами. Це дозволить зменшити правову несправедливість та створити сприятливі умови для розвитку цифрової економіки.

11 серпня 2023 року Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення обсягу цивільних прав» (законопроект № 6447). Нова редакція ст. 177 ЦК України, предметом цивільних прав є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи і послуги, результати розумової та творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага [1].

Об'єкти цивільних прав можуть існувати в матеріальному світі та/або цифровому середовищі, що визначає форму об'єктів, особливості набуття, здійснення та припинення цивільних прав та пов'язаних з

ними обов'язків. Відповідно до нової редакції частини 2 ст. 178 ЦК України, види об'єктів цивільних прав, перебування яких в цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту) або перебування яких в цивільному обороті допускається на підставі спеціального дозволу (об'єкти обмеженого обороту) , а також види об'єктів цивільних прав, що вони можуть належати лише окремим учасникам обороту, передбачено законом [2, с. 38–43].

Статтею 179-1 Цивільного кодексу України (надалі за текстом – Кодекс) встановлено, що цифрова річ – це благо, яке створюється та існує виключно в цифровому середовищі та має майнову вартість. Цифрова річ – віртуальна власність, цифровий контент та інші товари, до яких застосовуються положення частини першої цієї статті. Особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом [3].

На цифрові речі поширюються положення Кодексу щодо речей, якщо цей Кодекс, закон або закон про природу цифрових речей не передбачає інше. Окрім того, Верховна Рада ухвалила Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги», який регулює відносини між виконавцем та споживачем щодо надання цифрового контенту та/або цифрової послуги.

Право на предмет цифрових технологій належить особі, яка має права доступу до нього. Цей доступ відбувається через автентифікацію та верифікацію (авторизацію). Автентифікація – підтвердження того, що в систему входить правильний користувач електронного ресурсу. Так відбувається автентифікація при вході в електронне (цифрове) джерело. Авторизація – це процедура, яка надає особі можливість здійснювати певні дії в електронній системі після входу в систему (верифікація, підтвердження прав на виконання певних дій у системі).

Автентифікація та авторизація можуть відбуватися, наприклад, шляхом введення логіна, пароля або іншим способом, передбаченим системою доступу. Після введення логіна та пароля нарешті відкривається доступ до віртуальних товарів, що містяться в електронній системі: локальний (апаратний пристрій у вигляді крипто-гаманця) або глобальний (який має доступ до Інтернету). Виконання будь-яких дій у системі відбувається шляхом надання особі відповідних прав доступу шляхом її автентифікації та верифікації (авторизації) в електронній системі [4, с. 84–88].

Наприклад, до такого віртуального товару, як криптовалюта, можна отримати доступ через комп'ютер або апаратний пристрій у вигляді криптогаманця, залежно від обраного способу його зберігання. Посесивна конструкція правового володіння річчю відома з давньоримського права. Якщо, з усіма зазначеними вище застереженнями та особливостями, припустити, що об'єктом цифрових технологій є своєрідне «квазімовлення», то оволодіння таким об'єктом – це наявність доступу до нього.

Це досягається шляхом автентифікації та авторизації через логін, пароль, інші засоби ідентифікації, які надає електронна система доступу до об'єкта цифрових технологій. Нематеріальний об'єкт, який є об'єктом цифрової техніки (віртуальний товар), може бути переданий у фізичному сенсі досить умовно (наприклад, передати матеріальний носій об'єктом цифрової техніки), і це не головне.

Так, особа може мати матеріальний носій з об'єктами цифрової техніки (криптовалюта на апаратному пристрої у вигляді криптогаманця), але не мати до нього доступу (логін, пароль). Вигоди від такого фізичного володіння носієм суб'єкта цифрових технологій фактично немає. Навпаки, отримання доступу до об'єкта цифрових технологій шляхом авторизації, верифікації на будь-якому носії (локальному, мережевому) свідчитиме про безпеку та наявність можливості юридичного володіння таким об'єктом [5, с. 76-80].

Отже, введення поняття «цифрова річ» в цивільне законодавство є важливим кроком у розвитку правової бази для цифрової економіки. Це дозволить унормувати правовий статус цифрових об'єктів, забезпечити їх власникам необхідний захист та сприяти розвитку цифрових технологій. Для досягнення цих цілей необхідно провести подальші дослідження та розробити відповідні законодавчі акти.

Література:

1. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Некіт К. Г. Цифрові дані та інформація як об'єкти права власності. К. Г. Некіт. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 42. С. 38–43.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 26.03.2024).

4. Майданик Р. А., Майданик Н. І., Попова Н. Р. Цифрові речі. Право України на шляху до широкого розуміння речі. Scientia. 2022. Vol. 1. Рр. 84–88.
5. Мічурін Є. О. Цифрові права (digital rights) у цивілістиці. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98- й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України», Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 498 с. С. 76-80.

Карташев Денис Володимирович
аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА

Договір про надання послуг з охорони майна, як і будь-який інший цивільно-правовий договір, має певні істотні умови, без досягнення згоди сторін щодо яких договір не буде вважатися укладеним, а отже і не буде мати бажаних правових наслідків.

Відповідно до цивільного законодавства (ст. 638 ЦК України) істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [1].

Важливо зазначити, що загальне розуміння договору охорони визначено базовим цивільним законодавством, хоч і в одні статті, де зазначено (ст. 978): «За договором охорони охоронець, який є суб'єктом підприємницької діяльності, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, які охороняються. Володілець такого майна або особа, яку охороняють, зобов'язані виконувати передбачені договором правила особистої та майнової безпеки і щомісячно сплачувати охоронцю встановлену плату». [1]

Аналіз зазначеної статті дає можливість зрозуміти, що предметом договору охорони може бути як майно, так і фізична особа. Також даний

договір має передбачати певні «правила» безпеки, які будуть різними залежно від предмету охорони. Договір охорони є платним і така плата сплачується суб'єкту підприємницької діяльності за певні надані послуги.

В даному дослідженні більш детально проаналізуємо істотні умови договору надання послуг з охорони, коли предметом охорони виступає саме майно (власність).

Так, крім ЦК України маємо діючий Закон України «Про охоронну діяльність» [2], який визначає організаційно-правові принципи здійснення господарської діяльності у сфері надання послуг з охорони, законодавчо закріплює певні визначення, вимоги до такого роду надання послуг (ліцензування тощо), обмеження щодо охоронної діяльності, вимоги до кадрового забезпечення та багато іншого. Стаття 8 аналізованого Закону, яка присвячена саме «договору про надання послуг з охорони», містить загальні положення та відсилку до ЦК України, а саме до положень про договори.

Під охороною майна законодавець розуміє «діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення недоторканності, цілісності визначених власником і належних йому будівель, споруд, територій, акваторій, транспортних засобів, валютних цінностей, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна, з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, для збереження його фізичного стану, припинення несанкціонованого власником доступу до нього та забезпечення здійснення власником цього майна всіх належних йому повноважень стосовно нього». [2]

Аналізуючи істотні умови договору про надання послуг з охорони майна, проаналізуємо кожну із визначених ЦК України «складових» таких істотних умов окремо. Зокрема, предметом такого договору може бути будь-яке майно (власність). Найпоширенішими з таких об'єктів є: різного роду об'єкти (офіси, МАФи), квартири, вантажі (супроводження), готівка (інкасація) [3].

До умов, що визначені законом як істотні або є необхідними для аналізованого договору, можна віднести визначення: плати за дані послуги (ціну та визначення порядку розрахунків); строк надання послуги (строк дії договору та умови його розірвання); обов'язки сторін (як охоронця так і замовника послуги); правила майнової безпеки, які повинні виконуватися володільцем майна; умови охорони (вимоги до території по периметру об'єкта охорони, доступ до об'єкта сторонніх

осіб, обладнання об'єкта охорони певними технічними засобами та ін.); визначення відповідальності сторін.

Також до істотних умов законодавець відносить усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Такі умови можуть мати місце в різних розділах укладеного договору, зокрема: в межах визначення умов охорони, правил безпеки, особливості розірвання, відповідальності сторін тощо.

Важливо наголосити, що такі договори укладаються лише у письмовій формі. Також замовник має надати документи, які підтвердять його право володіння або право власності на об'єкт, який планується охороняти. Саме остання вимога може стати «проблемною» на практиці, адже необхідно надати оригінали документів або завірені в установленому порядку їх копії, що підтверджують його право володіння чи користування майном на законних підставах, а також правомірність знаходження такого майна, транспортного засобу у визначеному місці охорони. Враховуючи ризик того, що копії можуть бути підробкою, бажаним є надання саме оригіналів документів. Тобто основним замовником послуг з охорони майна виступає саме власник майна. Користувач (орендар) майна, дружина/чоловік/діти власника також можуть домовитись про охорону квартири, але фактично мають отримати на такі дії згоду власника, яка у письмовому вигляді має бути додана до самого договору. Така вимога напряму передбачена у ч.6 п.7 Ліцензійних умов, що закріплює обов'язок суб'єкта охоронної діяльності виконувати умови договорів з надання охоронних послуг на користь третіх осіб лише за їх письмовою згодою. [4]

Також при укладенні договору охорону майна важливо правильно описати об'єкт охорони та його місцезнаходження або ж визначити перелік майна, яке береться під охорону.

Отже, як бачимо, перелік істотних умов договору про надання послуг з охорони майна має певну структуровану систему, що в загальному вигляді дає можливість говорити про забезпечення надання якісних послуг з охорони майна за умови дотримання чіткого алгоритму складання відповідного договору та врахування в ньому усіх умов, які передбачені законодавцем та самими сторонами.

Література

1. Цивільний кодекс України від. 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
3. Договір охорони: що повинні врахувати сторони. URL: <https://artius.ua/novini/statti/dogovir-ohoroni.html>
4. Договір охорони: що повинні врахувати сторони. *ЮРИСТ & ЗАКОН. № 31 (377) від 01.09.2016.* URL: <https://artius.ua/novini/statti/dogovir-ohoroni.html#:~:text=6%D0%BF.,%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%89%D0%B0%D1%94%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%8E%2C%20%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8C.>

Кисельов Вадим Костянтинович

аспірант кафедри цивільного права та процесу цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національний Університет «Одеська юридична академія», суддя Суворовського районного суду м. Одеси

Науковий керівник: д.ю.н., професорка, завідувачка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національний Університет «Одеська юридична академія» Голубева Неллі Юріївна

ЗАСТОСУВАННЯ РЕКВІЗИЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах воєнного стану є дуже актуальними питання, пов'язані з примусовим припиненням права власності, а саме реквізицією.

З метою суспільної необхідності, забезпечення безпеки держави може бути реквізоване нерухоме майно, земельні ділянки, транспортні засоби.

В юридичній літературі під реквізицією (від лат. «requisitio» – вимога) розуміють примусове оплатне відчуження майна державою у власника за надзвичайних обставин на підставі та в порядку, встановленому законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості або без нього.

Аналогічне визначення терміну реквізиція визначено у постанові Верховного Суду у постанові від 08.08.2018р. у справі № 284/276/16-ц. [1]

Реквізіція це вимушений захід органів державної влади з метою усунення наслідків або запобігання тим наслідкам, які виникли або можуть виникнути через наявність надзвичайних обставин, тобто воєнний або надзвичайний стан, аварію, епідемію та ін. Реквізіція повинна застосуватись лише у виключних обставинах, коли інші заходи припинення права власності не можуть забезпечити безпеку суспільства.

Особливістю застосування реквізиції є те, що відбувається негайне відчуження майна без судового розгляду, тобто це позадоговірний спосіб набуття права власності, який застосовується виключно Державою, в особі спеціально уповноважених державних органів, а також не залежить від волевиявлення титульного власника. Окрім того, у разі застосування реквізиції майно переходить не на підставі договору або рішення суду, а саме за рішенням відповідного державного органу.

В той же час, виникає питання про захист права власника майна, у разі прийняття рішення органами державної влади щодо реквізиції майна.

Згідно положень ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [2].

У рішенні Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Іванов проти України» зазначено, що «позбавлення власності може бути виправдане лише у тому випадку, якщо наявно, *inter alia*, що воно здійснене «в інтересах суспільства» і «відповідно до вимог, передбачених законом». Більше того, повинно бути досягнуто «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства і вимогами захисту основних прав осіб.» [3].

Частина 3 ст. 8 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» № 4765-VI від 17.05.2012р. передбачає можливість лише судового оскарження оцінки майна. [4].

Однак вищевказаним Законом не передбачено випадків можливості оскарження самого рішення на підставі якого примусово відчужується або вилучається майно.

В даному випадку виникає питання щодо справедливості такого підходу, оскільки власник майна первісно втрачає право користуватись, володіти та розпоряджатись майном, а отримує право на грошову компенсацію, виплата якої здійснюється на протязі певного часу.

Отже власник не може одразу отримати повне компенсацію вартості втраченого майна, але при цьому може втратити майно, яке йому вкрай необхідно для забезпечення життєдіяльності.

Конституція України надає громадянам право безпосередньо звертатися до суду із скаргою на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, і таке право не може бути обмежено.

Отже, якщо власник майна не погоджується з рішенням на підставі якого примусово відчужується або вилучається майно, то він має право звернутись з відповідним позовом до суду з метою оскарження такого рішення та повернення майна. В той же час, суд фактично позбавлений можливості оцінити доцільність даного рішення, оскільки прерогатива ухвалення такого рішення залишається за державними органами. Однак суд має можливість перевірити процедуру вилучення майна, та у разі встановлення її порушення відновити порушене право, у тому числі повернути власнику вилучене майно.

Література:

1. Постанова Верховного суду від 08.08.2018р. у справі № 284/276/16-ц <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75793874>
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#Text>.
3. Рішення ЄСПЛ від 13 вересня 2005 р. у справі «Іванов проти України» (заява № 74104/01). Верховна Рада України. Законодавство України [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_415#Text.
4. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» № 4765-VI від 17.05.2012р. Верховна Рада України. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

Кочіашвілі Альберт Давидович

*аспірант кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного
права Омельчук Олександр Сергійович*

КРЕДИТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан завжди супроводжується рядом негативних наслідків для економіки та фінансової системи країни. Одним із аспектів, який потребує уваги в умовах воєнного конфлікту, є зміна умов кредитних договорів.

Воєнний стан завжди має серйозний вплив на всі сфери життя суспільства, у тому числі на фінансові відносини. Кредитні договори не є винятком, і в умовах загострення військових конфліктів стає важливим розуміти, які можливості та обмеження мають сторони у таких ситуаціях.

У багатьох країнах існують спеціальні закони, які регулюють фінансові відносини під час воєнного стану. Ці закони можуть надавати право на зміну умов кредитних договорів або, навпаки, обмежувати можливості такої зміни. Наприклад, у деяких юрисдикціях умови кредитного договору можуть бути змінені за рішенням уряду у разі воєнного стану для захисту фінансових інтересів держави та громадян. Проте, важливо враховувати, що такі зміни повинні бути обґрунтовані та відповідати міжнародним стандартам [1, с. 7-12].

Крім національного законодавства, існують міжнародні договори, які регулюють питання фінансових відносин в умовах воєнного стану. Наприклад, Женевські конвенції та їхні додаткові протоколи містять положення щодо захисту прав індивідуальних та комерційних інтересів у разі військового конфлікту. Ці міжнародні договори забороняють будь-які дії, що можуть становити несправедливе або непропорційне обмеження прав сторін у кредитних відносинах.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України указом Президента України № 64/2022 з 24 лютого 2022 року в державі запроваджено воєнний стан. Ця обставина суттєво вплинула на результативність цивільно-правових договорів. 28 лютого 2022 року Торгово-промислова палата України видала документ № 2024/02.0-7.1, який адресований усім зацікавленим осо-

бам і в якому підтверджено наявність обставин непереборної сили під час військової агресії Російської Федерації проти України та введення воєнного стану в Україні [4].

При цьому необхідно звернути увагу на те, що існують окремі особливі підходи до виконання різних контрактів. Особливо коли йдеться про укладення договорів позики, іпотеки та кредиту, єдиною умовою для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань за договором є введення воєнного стану. Чого не можна сказати про інші договори, щодо яких законодавець вимагає довести факт неможливості виконання договору внаслідок настання обставин непереборної сили.

На період дії воєнного стану в Україні та протягом 30-денного строку після його припинення або скасування у разі прострочення боржником виконання грошового зобов'язання з договору, за яким боржнику надано кредит (позику), до звільнення банком або іншим кредитором (кредитором) боржника від відповідальності, визначеної ст. 625 ЦК, а також від обов'язку сплатити кредитор (боржнику) неустойку (штраф, пеню) за таке прострочення. Крім того, штрафні санкції (штрафи, пеня) та інші платежі, сплата яких визначена відповідними договорами, нараховані з 24.02.2022, у тому числі за несвоєчасне виконання (невиконання, неповне виконання) за такими договорами, підлягають письмовий кредитор (боржник) (п. 2 ч. 3 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2120) [2, с. 460-462].

За споживчими кредитами заборонено збільшувати процентну ставку за користування кредитом у разі невиконання договірних зобов'язань. Але не слід забувати про наступне: якщо кредитним договором передбачена змінна відсоткова ставка, то банк має право самостійно підвищувати і зобов'язаний зменшувати відсоткову ставку відповідно до умов і в порядку, встановлених кредитом. договору, з періодичністю, зазначеною в договорі позики. Банки також не можуть стягувати іпотеку на нерухоме майно в позасудовому порядку; не може виселити мешканців із заставленого майна. Іпотечне нерухоме майно не може бути реалізовано на електронних торгах на виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки.

1 грудня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законопроект № 7441-1 про списання кредитів на житло та автомобілі, які були пошкоджені або знищені під час війни. Передбачається, що кредит на житло буде списано, якщо [3, с. 71-81]:

- нерухомість знищена внаслідок війни;
- будинок був єдиним місцем проживання сім'ї боржника;
- станом на 23.02.2022 прострочена заборгованість за цим договором відсутня;
- метою отримання кредиту за договором є придбання, реконструкція або будівництво такого нерухомого майна.

Умовами списання кредиту на покупку автомобіля є:

- автомобіль знищений внаслідок війни і на 23.02.2022 був єдиним авто в родині позичальника;
- 23.02.2022 заборгованість за таким договором не була прострочена більше 7 днів.

Якщо особа не може погасити заборгованість у банку за вказаних умов, є можливість звернутися до банку з проханням про реструктуризацію боргу.

Умови кредитного договору можуть бути змінені в умовах воєнного стану відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів. Строгий регулятивний підхід, що забезпечує захист прав сторін, важливий для забезпечення стабільності фінансових ринків у період воєнних конфліктів. Дотримання принципів справедливості та рівноправ'я в умовах надзвичайних обставин є ключовим завданням для урядів та міжнародних організацій.

Для сторін кредитних договорів важливо бути обізнаними з правовими нормами та консультиватися з фахівцями з метою захисту своїх інтересів у подібних ситуаціях. Додатковими заходами можуть бути уважний аналіз умов договору перед підписанням та систематичне оновлення знань про актуальне законодавство та стандарти. Тільки завдяки цим діям можна забезпечити стійкість та надійність кредитних відносин навіть у складних воєнних умовах.

Література:

1. Берназ-Лукавецька О. М. Проблемні аспекти кредитних договорів в Україні та міжнародному просторі. *Морська безпека та оборона № 2 2023*. С. 7-12
2. Їжаченко Н. В. Особливості виконання кредитного договору в період дії в Україні воєнного стану. *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (Вінниця, 19 травня 2023 р.)*. С. 460-462.

3. Лисенко, А. М. Нормативно-правове регулювання як основа раціонального функціонування агробізнесу України в умовах воєнного стану / А. М. Лисенко // Moderní aspekty vědy: XXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. – Česká republika : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. – P. 71-81.
4. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

Мумерко Назар Володимирович

Аспірант 2 курсу кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного Університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: *д.ю.н., професорка, завідувачка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції*

Харитоновна Лена Іванівна,

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність теми негативного впливу війни на захист прав інтелектуальної власності виявляється в контексті зростаючої важливості інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу в сучасному світі. Умови воєнного конфлікту створюють серйозні виклики для забезпечення захисту цих прав, оскільки порушення можуть відбуватися на різних рівнях, включаючи фізичне втручання в об'єкти власності та цифрові атаки на інтелектуальні активи.

Більшість державних інституцій та підприємств встановлюють стратегічні партнерства та розробляють нові підходи до захисту інтелектуальної власності в умовах воєнного конфлікту, оскільки втрати в цій сфері можуть мати серйозні наслідки для економіки та національної безпеки. Таким чином, розуміння та ефективне вирішення проблеми негативного впливу війни на захист прав інтелектуальної власності залишається актуальною та важливою для багатьох країн та суспільства в цілому.

Метою дослідження є виявлення проблем, пов'язаних з недостатньою захищеністю прав інтелектуальної власності в умовах війни, а

також визначення способів ефективного захисту прав інтелектуальної власності в умовах воєнного конфлікту.

Начало форми

Після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року та загрози захоплення Києва російськими військами, настала несправність у роботі Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ). Також відчутно скоротилися можливості компаній-правовласників та їхніх представників в Україні з приводу подання будь-яких документів до НОІВ для продовження строку чинності прав інтелектуальної власності, подання нових заявок, заперечень тощо [1].

Однак, з 13 квітня 2022 року став чинним Закон України 2174-ІХ від 01.04.2022 року «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі Закон). Цей закон передбачає, що під час воєнного стану перебіг строків, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, призупиняється [2].

ЕUIPO провів аналіз порушень прав інтелектуальної власності [3], згідно з яким 15% власників зареєстрованих прав інтелектуальної власності зазнали шкоди від таких порушень. Найчастіше ці порушення стосувалися торговельних марок (14%).

Також існує проблема забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в медіа-просторі, зокрема в Інтернеті. Навіть за наявності різних заходів для забезпечення законності у розповсюдженні творів або інших продуктів, які захищені правом інтелектуальної власності, не всі з них є ефективними через недостатній контроль за їх розповсюдженням. Навіть налаштування модераторів веб-сайтів та соціальних мереж для обмеження певного контенту, які, тим не менше, допомагають у запобіганні масових порушень у сфері інтелектуальної власності, не можуть гарантувати на 100% дотримання авторських, суміжних та інших прав. Ризики порушень прав інтелектуальної власності зростають кожен рік, і навіть реєстрація об'єкта інтелектуальної власності не забезпечує повного їх захисту [4].

Також є проблема у фрагментарності норм законодавства України, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, що ускладнює забезпечення ефективного захисту у цій сфері. Крім того, необхідно гармонізувати вітчизняне законодавство з міжнародними нормативно-правовими актами у сфері інтелектуальної власності. Та-

кож важкість полягає у зборі доказової бази у справах про порушення прав інтелектуальної власності, що значно ускладнює притягнення до відповідальності за порушення у цій сфері [5].

Це може пояснити той факт, що кількість справ про порушення прав інтелектуальної власності, що розглядаються, набагато перевищує кількість вироків, що призначаються. Більше того, проблему у притягненні до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності підсилює відсутність спеціально підготовлених суддів, здатних ефективно розв'язувати питання у цій сфері [6].

У підсумку, негативний вплив війни на захист прав інтелектуальної власності стає очевидним через ряд серйозних проблем, що виникають в умовах воєнного конфлікту. Воєнні дії призводять до збоїв у роботі інституцій, відповідальних за охорону інтелектуальних прав, що впливає на надання необхідних послуг та процедур, таких як реєстрація та захист інтелектуальної власності. Нестабільність під час воєнного конфлікту ускладнює відстеження та реагування на порушення прав інтелектуальної власності, загрожуючи їх ефективному захисту.

Для подолання цих проблем важливо вжити невідкладних заходів. Спочатку необхідно зміцнити контроль та нагляд за порушеннями прав інтелектуальної власності, включаючи як реальне, так і онлайн середовище. Важливо розглянути можливість впровадження новітніх технологій та створення спеціалізованих програм для ефективного виявлення та реагування на порушення. Також необхідно розглянути створення спеціалізованих судових органів або механізмів для швидкого та ефективного розгляду справ про порушення прав інтелектуальної власності.

Можливо також розглянути можливість створення спеціальних фондів або програм фінансової підтримки для власників прав інтелектуальної власності, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту. Ці фонди можуть надавати фінансову допомогу для відновлення та захисту прав, компенсацію збитків, а також сприяти доступу до юридичної підтримки. Такий підхід допоможе підтримати власників інтелектуальної власності в складний період воєнного конфлікту та зберегти їхні права.

Література:

1. До закону про захист інтересів у сфері інтелектуальної власності під час війни потрібно внести зміни – думка. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/910455.html>

2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної та патентної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення 16.09.2023 р.)
3. 2022 Intellectual Property SME scoreboard. European Union Intellectual Property Office. DOI: <https://www.doi.org/10.2814/28513> (дата звернення: 19.12.2023)
4. Шлак Н. О., Найчук-Хрущ М. Б., Гавецька В. М. Проблематика дотримання прав інтелектуальної власності у медіа-сфері. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. No 2 (6), 2021. URL: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-3-number-2-2021/problems-intellectual-property-richgs-protection>.
5. Гришко І. Ю., Буткіна М. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Закарпатський юридичний вісник. No 4(33), 2020. URL: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i4.618>.
6. Назарянко С. М., Майстро Д. С., Перерва П. Г. Сучасні проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162868431.pdf>.

Романовський Денис Сергійович

*аспірант кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія», адвокат*

Науковий керівник: *д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного
права Національного університету «Одеська юридична академія»*

Харитонов Євгеній Олегович

**РОЛЬ ПРАВНИЧОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ УКЛАДЕННЯ
ДОГОВОРІВ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ МІЖ
СТОРОНАМИ**

Правнича мова в процесі взаємовідносин між контрагентами є актуальною сферою для вивчення, адже вона є мовою яку правник безпосередньо використовує під час своєї діяльності, як то наприклад супроводження укладення угод або подальше врегулювання спорів. Саме поняття правничої мови є ширшим за «мову права», так

як остання охоплює здебільшого правову термінологію, а правнича мова може включати термінологію безпосередньо необхідну правнику в даний час для вирішення конкретної задачі, а саме економічну, будівельну, фінансову тощо. [1, с. 17-18] Правнича мова розширює та доповнює спеціалізованими термінами мову практичного розуміння, що надає можливість розглядати правничу мову як фахову мову. [2, с. 7] Тому розуміння та правильне застосування правничої мови для правника є необхідною запорукою успішної діяльності.

Розглядаючи сфери застосування правничої мови в контексті укладення договорів та врегулюванні спорів між сторонами, можливо виділити наступні особливості:

1. Волевиявлення сторін. Ще за часів Риму невірне уявлення однієї із сторін в договорі про виявлену зовні волю іншої сторони, що спонукала на певне волевиявлення могло не призводити до правових наслідків. [3, с. 91] Тому задачею правника являється за допомогою правничої мови забезпечити вільне волевиявлення сторін, які у повній мірі усвідомлюють правові наслідки майбутнього договору та беруть відповідальність за його виконання.

2. Врахування інтересів сторін. Правник використовуючи правничу мову може досягти укладення договору на засадах врахування інтересів всіх сторін, що у подальшому знизить ризики виникнення спорів. Статтею 638 Цивільного кодексу України передбачено, що договір є укладеним, якщо сторони досягли усіх істотних умов договору [4], проте дане законодавча норма набуває більшої сили за умови якісного застосування правничої мови, яка допомагає врахувати потреби та інтереси обох сторін у процесі формування умов договору та допомагає забезпечити стабільні та довгострокові відносини між сторонами.

3. Законність. Розглядаючи законність як соціальний режим відповідності фізичної діяльності суб'єктів права приписам законів та підзаконних джерел об'єктивного юридичного права [5, с. 121], то будь який договір повинен відповідати законодавству та йому не суперечити, в даному випадку правник використовуючи мову права має забезпечити законність договору, а також відсутність можливостей для його нехтування жодною із сторін.

4. Медіація або досудове врегулювання спору. Важливим фактором в соціальній стабільності та справедливості, що робить суспільство більш сприятливим до взаєморозуміння та діалогу виступає

медіація [6, с. 116]. Законодавство визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [7]. Правнича мова допомагає вирішувати або запобігати конфліктам між сторонами на високому професійному рівні, адже правник використовуючи при врегулюванні спору між сторонами мову права може бути більш успішним ніж медіатор, що не знайомий із відповідною термінологією або практикою ведення даної категорії справ в суді, звичайно правник може більш якісно прорахувати необхідність урегулювання спору на досудовій стадії із врахування економії часу та коштів сторонами.

5. Універсальність. Правнича мова може бути використана під час укладення великої кількості різнопланових договорів, враховуючи їх особливості, адже кожний з них регулює взаємовідносини між сторонами в різних сферах діяльності (від договору купівлі-продажу до договору факторингу).

6. Ефективна комунікація. Правнича мова вибудовує та забезпечує точність та ясність у комунікаціях між сторонами, адже наприклад, використання правильної термінології під час укладення договорів забезпечує ефективну комунікацію та запобігає виникненню непорозумінь.

З огляду на вищезазначене можливо дійти висновку, що правнича мова у процесі укладення договорів та врегулюванні спорів відіграє суттєву та можливо вирішальну роль, адже супроводжує повний цикл укладення договору та допомагає швидше і дешевше вирішити спір, а також забезпечує дотримання норм права. На мою думку подальше вивчення правничої мови у можливих сферах її безпосереднього застосування посилять її роль як можливої окремої дисципліни, а також надасть більше інструментів для правників, що зможуть на практиці застосовувати отримані знання.

Література:

1. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика) // Вісник Національної академії правових наук України № 1 (88) 2017, с. 17-29.
2. Мінченко О. В. Особливості правничої мови: загальнотеоретичний аспект // Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Том 30 (69) № 1 2019

3. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитоновна. – Одеса : Фенікс, 2019.
4. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. // Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Шмаленко Ю. І. Медіація як ключовий інструмент соціальної стабільності: діяльність та вплив на сучасне суспільство / Ю. І. Шмаленко // Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян : матер. III Міжнар. наук.-практич. конф. (20 вересня 2023 р.). – Одеса, 2023. – С. 115-116.
7. Закон України «Про медіацію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст. 51

Соколов Дмитро Сергійович

аспірант 2-го курсу навчання кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: *д.ю.н., доцентка, професорка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Бориченко Катерина Валеріївна*

**ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

В умовах дії правового режиму воєнного стану роль військовослужбовців в Україні значно зросла. Очевидно, що в умовах, які склалися, питання щодо гарантій їх соціального захисту потребують більш ретельної уваги зі сторони законодавця.

Так, у статті 1² Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ сказано, що: «Військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами.

У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.» [1, ст. 1²].

Дійсно, Законом передбачено доволі обширний спектр гарантій соціального захисту військовослужбовців. Вони стосуються свободи віросповідання, трудових прав, прав соціального забезпечення, пенсійного забезпечення, медичного лікування, санаторного відпочинку, грошового, речового, матеріального забезпечення військовослужбовців та їх сімей, професійної соціалізації, психологічної адаптації тощо.

Крім цього, з метою реалізації гарантій соціального захисту військовослужбовців прийнято: «Інструкцію про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України» затверджену Наказом Міністерства оборони України від 19.01.2016 № 27 [2].

Вказана Інструкція покликає забезпечити ті стандарти, які існують у законодавстві України відносно військовослужбовців у сфері соціального забезпечення, встановлюють механізм, який сприятиме реалізації таких стандартів.

Одним із важливих механізмів такої реалізації, передбаченої у зазначеному нормативно-правовому акті – це встановлення кола суб'єктів, на яких покладається забезпечити реалізацію гарантованих законодавством прав та пільг військовослужбовців, а саме в першу чергу на командирів, військових частин, так і на Міністерство оборони України загалом.

Якщо говорити про так звану «першу ланку», на яку покладено завдання дотримання закріплених соціальних гарантій військовослужбовців, то вони якраз повинні забезпечити реалізацію тих прав та пільг, які передбачені законодавством. Ефективна реалізація наданих гарантій є ключовим завданням командирів «на місцях», тому що у разі відсутності механізму дії, нормативне закріплення соціальних гарантій військовослужбовців втрачає свій сенс.

З іншого боку, на Міністерство оборони України, його структурних підрозділів, Головнокомандувача Збройних Сил України, покладається більш широке поняття забезпечення гарантій соціального захисту військовослужбовців. Так, вони повинні формувати ті напрямки та проблеми, які виникають, та шукати шляхи їх вирішення шляхом законодавчого регулювання. Реагування на потреби армії, підтримання її обороноздатності, морального духу, професійності, а також матері-

ального, психологічного, соціального забезпечення є тими ключовими завданнями, які повинні вирішуватися на найвищому рівні.

Наразі досить гостро стоять питання саме речового, медичного забезпечення, а також психологічної реабілітації військовослужбовців. Звичайно, таке забезпечення передбачає залучення широкого кола ресурсів, в тому числі грошових, у зв'язку з чим наразі і виникають певні труднощі саме в реалізації гарантій соціального захисту військовослужбовців.

Одним із шляхів вирішення окреслених проблем є наявність фахівців в галузі психології, надання професійної психологічної допомоги, що в умовах воєнного стану є життєво необхідним. Тобто підготовка у вищих навчальних закладах саме такого роду спеціалістів, в майбутньому повинна компенсувати ту потребу у спеціалістах в області психології, та забезпечити реалізацію окреслених гарантій, в тому числі на надання медичної допомоги.

Таким чином, у підсумку можливо сформувані та визначити, що соціальний захист військовослужбовців – це комплекс заходів, закріплених у нормативно-правових актах, гарантованих державою, що забезпечують реалізацію прав військовослужбовців, задоволення їх матеріальних, психологічних, духовних потреб та мають на меті стимулювання, забезпечення комфорту та підвищення статусу військової служби України.

Література:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n374>
2. Інструкція про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 19 січня 2016 року № 27 [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-16#Text>

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

Алексаньян Катерина Ашотівна

Студентка 3 курсу «Юридичного фахового коледжу»

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: *к. ю. н., доцентка кафедри цивільного права*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Мінченко Дар'я Анатоліївна

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ КАЛЬКИ В ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ

Відсутність єдиного підходу до перекладу іноземних правових термінів, необґрунтованість використання кальки та невідповідність специфіці українській правовій системі роблять питання проблематики застосування кальки в юридичних документах надзвичайно актуальним.

Для досягнення мети дослідження було використано комплекс методів. Було досліджено наукові праці з теорії та практики перекладу юридичних текстів, приділяючи увагу проблемам калькування. Це дало можливість ознайомитися з різними точками зору на цю проблему, а також з існуючими методами перекладу юридичних термінів.

Як визначає Бойко Ю. П., юридична термінологія часто використовує велику кількість простих слів, які не є термінами. Враховуючи, що за допомогою калькування або перефразування через родовий відмінок можна перекласти більш ніж 70% термінів, це підкреслює особливість адаптації термінологічного складу до мовних особливостей [1, с. 9].

Долинський Є. В. стверджує, що калькування може призвести до неточної передачі сенсу юридичних термінів, адже їх значення не завжди чітко визначене й може варіюватися залежно від контексту [1, с. 5].

Переклад юридичних текстів є дуже комплексним завданням, адже це потребує від перекладача не тільки знання мови або контексту, але й права. На думку Дудніка Г. С., це пов'язано з особливостями юридичної лексики, яка включає в себе терміни, латинізми, професіоналізми, аббревіатури, фразеологізми та кальки.

Автор описує ряд проблем, з якими стикаються перекладачі юридичних текстів. До них належать:

- 1) Відсутність еквівалентних термінів

2) Неоднозначність термінів.

3) Вживання латинської мови, тобто латинська мова використовується в юриспруденції багатьох країн, але не всі перекладачі володіють нею на достатньому рівні.

Для вирішення цих проблем автор пропонує використовувати різні методи перекладу термінології, такі як транслітерація, калькування та описовий переклад, при умові знання специфіки правових систем країн, мовами яких ведеться переклад [2, с. 56-58].

Можна зробити висновок, що хоча калькування має своє місце в перекладі юридичних текстів, його використання потребує обачності. Варто враховувати можливу неоднозначність кальок, відсутність еквівалентів в мові перекладу та їхню незрозумілість для нефакхівців. Тому важливо використовувати інші методи перекладу, такі як описовий переклад або транслітерація, за можливості надаючи перевагу термінам-еквівалентам.

Функціонування юридичної термінології в українській та англійській мовах має суттєве значення для адекватної комунікації в правовій сфері. Дослідження особливостей термінів та методів їх перекладу є ключовим завданням для забезпечення чіткої та зрозумілої передачі юридичної інформації.

Історичне походження термінів, їх взаємодія в різних мовах, а також складність перекладу, зумовлена тлумаченням іншомовних реалій, відмінностями правових систем, лексичними та граматичними аспектами, потребують глибокого розуміння.

Особливості української та англійської термінологічних систем, включаючи національний характер українських лексем, синонімію, лаконічність, а також дублети та латинські запозичення в англійській мові, мають значний вплив на процес перекладу.

Досягнення адекватності перекладу юридичних текстів можливе лише за умови глибокого розуміння специфіки термінології та застосування відповідних методів, таких як транскрипція, транслітерація, калькування та описовий переклад.

Дослідження, проведене А. К. Солодкою, показало, що термін передбачає існування певного концепту і с його лінгвістичною репрезентацією. Вона виділила три випадки взаємодії концептів в українській та англійській мовах.

Деякі терміни мають прямий еквівалент. Наприклад, «agreement» перекладається як «договір», а «theft» – як «крадіжка».

Інші юридичні терміни можуть мати подібний концепт у мові перекладу, але не точний еквівалент. Наприклад, «LLC» може бути перекладено як «товариство з обмеженою відповідальністю».

У деяких випадках в мові перекладу може відсутній близький або подібний концепт. У таких ситуаціях необхідно перефразувати термін, зберігаючи його сенс [3, с.12].

Додаткові труднощі перекладу пов'язані з широкою варіативністю термінів у українській, британській та американській юридичних системах.

Наприклад, існує багато відповідників до слова «адвокат» у англійській мові: «advocate», «lawyer», «counselor», «solicitor», «attorney», кожне з яких відрізняється функціями, які виконують ці фахівці. [3, с.13].

Для досягнення адекватності перекладу необхідно враховувати відмінності, які існують у терміносистемах англійської та української мов, включаючи:

- відсутність еквівалентів іншими мовами;
- синонімічність (власні синоніми та запозичені);
- багатозначність юридичної термінології;
- різні способи описування однієї галузі права;
- наявність у законодавстві термінів з однозначним тлумаченням;
- певність трактування деяких термінів українського права;
- поява нових термінів з різною семантикою та однаковою назвою.

Історичний розвиток права відображає різницю між українською та англійською правовими системами. Наприклад, вплив французької та латинської мов на англійське право став очевидним у зв'язку з французьким завоюванням і пануванням у цей період. Відмінності в терміносистемах також можуть бути викликані національно-правовою специфікою англійської (британської) та англійської (американської) правових систем [3, с.14].

Таким чином, можемо зробити висновки, що для англійської системи термінів характерні такі риси, як існування термінологічних дублетів як англійського, так і французького походження, а також використання термінів латинського походження.

Отже, рекомендується використовувати різні методи перекладу, з упередженням еквівалентних термінів та подальше дослідження взаємодії правових концепцій між мовами.

Загалом, в Україні проблематика застосування кальки в юридичних документах є суттєвою і має ключове значення для розвитку правової системи. Використання кальок потребує обережності через можливу неоднозначність, відсутність еквівалентів та їхню незрозумілість для нефахівців.

Література:

1. Бойко Ю. П. Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2021. т. 2. С. 5-10
2. Дуднік Г. С. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 43 том 5. С. 56-58
3. Солодка А. К. Теорія та історія держави і права. Філософія права. Особливості функціонування юридичної термінології в українській та англійській мовах. 2023. Вип. 1. С. 12-14.

Баранецька Ірина Сергіївна

*Студентки 1 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного
права Національного університету «Одеська юридична академія»*

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ

Кожна людина при народженні одержує найцінніший, унікальний, неповторний дар – це її життя, яке, по праву, вважають найскладнішою формою існування.

Впродовж усієї історії, людство пройшло досить тернистий шлях задля утвердження своїх прав, як складного та водночас багатомірного явища. У навчально-методичній літературі основні права людини визначаються як свободи особи, гарантовані законом, які відображають досягнутий рівень розвитку людства і дозволяють особі забезпечувати своє існування. Вони на наше глибоке переконання встановлені як міжнародний стандарт, що є загальним і рівним для всіх людей.

Отож, невід’ємною цінністю кожної людини є її право на життя, яке вважається найдорожчим з-поміж усіх, що не підлягає оновлення. Саме воно дозволяє кожній особистості в повній мірі володіти усіма необхідними правами та свободами. Таким чином право на життя розглядається як право, яке належить особі і виникає у зв’язку з немайновим благом, таким як життя людини, відоме як особисте немайнове право фізичної особи.

Поряд з цим, ґрунтовий аналіз нормативно-правової бази засвідчив, про те, що життя людини, її здоров’я, честь та гідність в Україні захищені на законодавчому рівні. Так, статтях 3, 21, 27, 63 Конституції України, чітко зазначено, що:

- «людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1];
- «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» [1];
- «кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави – захищати життя людини» [1];
- «це конституційне право не може бути обмежене навіть в умовах надзвичайного воєнного стану» [1].

Водночас, у статтях 281 Цивільного кодексу України «Право на життя» та 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права чітко прописано, що:

- фізична особа має право на життя;
- фізична особа не може бути позбавлена життя. Фізична особа має право захищати своє життя та здоров’я, а також життя та здоров’я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом» [2].
- право на життя – це невід’ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [3].

Таким чином, захист права людини на життя є пріоритетним, а його механізм включає цілий ряд відповідних заходів, які цілком спрямовані на відновлення неправомірними діями порушених прав і, беззаперечно притягнення до цивільно-правової відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення по відношенню до інших осіб. Варто зацентувати увагу на тому, що в Україні, контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини здійснюють: Упо-

вноважений Верховної Радою з прав людини і його представники на місцях. Поряд з цим, Уповноважений Верховної Ради з прав людини є інститутом позасудового захисту прав і свобод людини.

Однак, незважаючи на вищезазначене, в сучасних реаліях життя, коли наша країна знаходиться в стані війни, ми все частіше спостерігаємо факт порушення прав людини на її життя, здоров'я, честь і гідність, чесне ім'я, ділову репутацію, свободу слова, пересування, тощо. Варто зазначити, що у Цивільному кодексі України, чітко прописані основні положення щодо цивільно-правової відповідальності за відповідні правопорушення, які слід розглядати як певний процес, де правопорушника зобов'язують згідно закону обов'язково відповідати за свої не правомірні дії шляхом накладення на нього невідгінних правових наслідків, які можуть включати позбавлення його певних прав або накладання відповідних обов'язків.

Слід зробити акцент на тому, що особливість цивільно-правової відповідальності полягає саме в регулюванні особистих майнових та немайнових відносин. Останні ж характеризуються тим, що у них відсутній економічний зміст, а їх об'єктом є немайнові інтереси та права, зокрема: життя, здоров'я, ділова репутація, честь, гідність, авторство на твір свобода слова, пересування і тому подібне.

Законодавством України, зокрема у Цивільному кодексі у статті 23, передбачена цивільно-правова відповідальність, яка полягає у відшкодуванні збитків завданих в результаті порушення цивільного права або відшкодування моральної шкоди заподіяної внаслідок порушення прав людини. Варто зазначити, що в цьому контексті моральна шкода полягає перш за все у приниженні честі та гідності особи, її ділової репутації, а також причинені фізичного болю та душевних страждань, в наслідок протиправної поведінки щодо неї і інших членів родини, що в свою чергу призвело до ушкодження їх здоров'я. [2].

Водночас, в юридичних нормах, які керують різними типами зобов'язань, встановлені спеціальні умови цивільної відповідальності для конкретних життєвих обставин. У випадку, коли цих умов недостатньо, застосовуються загальні правила. У вищезазначеній нормі відшкодування здійснюється грошима, майном відповідача або іншими способами встановленими законодавством України. Згідно з частиною 2 статті 1176 Цивільного кодексу України, розмір відшкодування має бути обмежений до рівня, який достатньо задовольнить розумні потреби постраждалого, а не служити як засіб для його збага-

чення. Разом з тим, суд встановлює розмір відшкодування за моральну та матеріальну шкоду. [2].

Отже, у відповідності до вищезазначеного цивільно-правова відповідальність за порушення права на життя це важлива тема для суспільства, яка вимагає ґрунтовного дослідження та глибокого аналізу. В сучасних реаліях воєнного стану, коли ми спостерігаємо активне порушення права людини на життя, його захист вимагає рішучих дій з боку держави задля забезпечення ефективних механізмів для виявлення, розслідування, притягнення до відповідальності правопорушників та запобігання цих порушень.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

Білошкурський Микола Миколайович

студент I курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: *д. ю. н., професорка, професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Давидова Ірина Віталівна*

ДО ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Проблеми юридичної термінології нині залишаються дуже актуальними, при чому як у приватному, так і в публічному праві. У

зв'язку з інформаційним розвитком суспільства, диджиталізацією, європейською інтеграцією України та умовами воєнного стану, до українського законодавства активно вносяться зміни, запроваджуються нові терміни, багато з яких прийшли до нас з європейських чи американських юридичних систем, інші були винайдені вітчизняними вченими-правниками, ще інші були введені за необхідності, у зв'язку з інноваційним розвитком суспільства.

У ході вивчення юридичної термінології та змін до законодавства виникає одразу декілька проблемних запитань. Так, запозичення юридичних термінів з законодавства іноземних країн, будь-які подібні зміни – не позбавлені помилок перекладу. Наприклад, американське слово «defendant» в перекладі має два значення – «відповідач» та «обвинувачений», відповідно, переклад буде залежати від контексту – мова йде про цивільну, чи кримінальну справу. Такої ж думки А. Солodka, яка зазначає, що, фактично, основною проблемою перекладу значення юридичних термінів є їх полісемантичність, тобто, багатозначність, яка долається тільки шляхом аналізу контексту [1, с. 72].

Окрім перекладу, введення нової термінології, не залежно від походження, (іноземного чи вітчизняного), також супроводжується іншими проблемами. На думку О. Волошинюк, в останні роки з'явилося чимало юридичних термінів, що не завжди відповідають вимогам однозначності і систематичності [2, с. 25].

Тим не менше, основні та найбільш вагомі проблеми під час введення в законодавство та обіг юридичних термінів – це невідповідність змісту дефініцій об'єктивній реальності, відсутність або недосконале трактування відповідних визначень, а також суперечність одних положень іншим та безглузде нагромадження законодавства майже ідентичними термінами. Все це суттєво ускладнює розуміння та використання на практиці нової юридичної термінології.

Пропонуємо розглянути проблематику недосконалого формулювання юридичних термінів та зайвого нагромадження законодавства, суперечності двох дефініцій одна одній стосовно юридичної термінології у приватному праві на прикладі двох кейсів: недосконалості формулювання визначення «об'єкт інтелектуальної власності» у законодавстві; різницю між визначеннями понять «шкода» та «збитки» в цивільному законодавстві відповідно.

Розглядаючи право інтелектуальної власності в цілому та об'єкт права інтелектуальної власності зокрема, слід розглянути вітчизняне

законодавство. Так, у Цивільному кодексі України (надалі ЦК України), а саме ст. 418 йдеться про те, що: «Правом інтелектуальної власності є право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України чи іншими законами» [3]. У свою чергу, ч. 1 ст. 420 перелічує наступні об'єкти права інтелектуальної власності:

- література та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції, або ж бази даних;
- виконання, фонограми, відеоіграми, програми організаційного мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування напівпровідникових виробів;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційне, або ж фірмові, найменування, торгівельні марки, або ж знаки для товарів і послуг, географічні значення;
- комерційні таємниці» [3].

Поняття «право інтелектуальної власності», представлене в ЦК України, в тому числі, регламентує право особи на «результат інтелектуальної і творчої діяльності». Але що є результатом інтелектуальної і творчої діяльності? На думку А. Котенко, поняття «результат інтелектуальної власності» та «об'єкт права інтелектуальної власності» в юридичній термінології є різними поняттями та їх необхідно розмежовувати. Результатом наукової чи творчої діяльності є відповідна думка, ідея, гіпотеза, концепція, версія, які фактично мають нематеріальний характер. На противагу результатам, об'єкт права інтелектуального права, має матеріальний характер [4, с. 150–151].

Результатом інтелектуальної власності є думка, ідея тощо, а, відповідно до положень ст. 34 Конституції України, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань гарантується кожному [5]. Тобто, результат інтелектуальної власності не може бути предметом правового регулювання і визначається волею правотворця [4, с. 151]. Тому, для більш вдалого регулювання цих правовідносин доцільно розмежувати ці два поняття – результати інтелектуальної власності та об'єкт права інтелектуальної власності, розвинути юридичну термінологію і навести у законодавстві, зокре-

ма в ЦК України, не просто вичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності, а надати однозначне тлумачення цього терміну і наголосити, що він обов'язково має матеріальний характер.

Враховуючи те, що саме ЦК України є основою приватного права, зокрема права інтелектуальної власності, яке також регулюється Всесвітньою конвенцією про авторське право від 1952 р., ратифікованою Україною 23 грудня 1993 року [6], Законом України «Про авторське право та суміжні права» [7], Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [8] та багатьма іншими нормативно-правовими актами, прийнятими чи ратифікованими Україною, а тому саме ЦК України потребує найбільш вдалої юридичної термінології та унеможливлення будь-яких термінологічних помилок. Внесення таких змін, як упровадження безпосередньо дефініції «об'єкт права інтелектуальної власності», розрізнення на законодавчому рівні результатів інтелектуальної власності та об'єктів права інтелектуальної власності, є необхідним для кращого розуміння законодавства та застосування його на практиці.

Розглядаючи різницю між термінами «школа» та «збитки» у приватному праві, Д. Січко зазначає, що з лексичної точки зору поняття «шкода», «збитки», «втрати» є спорідненими. Тож природно, що часто, навіть на законодавчому рівні, трапляються випадки їх ототожнення, хоча сприймати ці питання як ідентичні – не зовсім вірно [9, с. 97]. Наприклад, як зазначає Т. Кресань, у цивільному законодавстві поняття «шкода» є куди ширшим за поняття «збитки» [10, с. 6]. Тож розберемо юридичний зміст цих понять, представлених у законодавстві. Так, ч. 2 ст. 16 ЦК України, яка регламентує захист цивільних прав та інтересів особи, регламентує, що способом захисту цивільних прав та інтересів особи можуть бути відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п. 8 ч. 2), а також відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. 9 ч. 2) [3]. У свою чергу, ч. 2 ст. 22 ЦК України надає наступне визначення дефініції «збитки»: «втрати, які особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа мусить зробити, або зробила для відновлення свого порушеного права, тобто, реальні збитки» (п. 1) та «доходи, що їх особа могла б одержати у звичайних умовах, якби її право не було порушене (упущена вигода)» (п. 2.) [3].

На думку Т. Підлубної, формулювання «реальний збиток» (або «позитивний збиток») та «упущена вигода» (або «неотримані до-

ходи») є не досить зрозумілими і потребує більш ґрунтовнішого роз'яснення у цивільному законодавстві [11, с. 354]. Також, ст. 225 Господарського кодексу України (ГК України) регламентує склад та розмір відшкодування збитків [12]. У свою чергу, Закон України «Про страхування», а саме ст. 9 цього закону, розрізняє прямі та непрямі збитки, але чіткої дефініції цим поняттям не дає [13]. Крім того, Закон України «Про телекомунікацію» теж регламентує відшкодування завданих збитків, тільки вже споживачу. Також ст. 40 цього закону виокремлює «фактичні збитки» [14], але не дає їм чіткої дефініції. На цю проблему вказує і Д. Січко, наголошуючи на тому, що, фактично, через недосконалу юридичну термінологію, залишається простір для вільного тлумачення законодавства:

- реальні та прямі збитки ототожнюються, так само як і непрямі збитки з витратами, які особа зробила, або мусить зробити для відновлення порушеного права;
- структура реальних збитків містить і прямі, і непрямі збитки – і в такому разі виникає колізія норм, оскільки обмеження права застрахованої особи на отримання компенсації в розмірі, передбаченому законодавством, має наслідком визнання нікчемним укладеного правочину [9, с. 97].

Тому підхід до визначення дефініції та структури збитків повинен бути однаковим, для однозначної та ефективної правозастосовної практики [9, с. 97].

А. Ярема вважає, що через наявність великої кількості термінів не до кінця зрозуміло, який з них слід застосовувати при тлумаченні поняття «збитки», а також, через недосконалість юридичної термінології виникають питання щодо того, що слід розуміти під «відшкодуванням збитків» – збитки, завдані лише неправомірними діями, чи й правомірними? Адже, наприклад ч. 4 ст. 849 вказує, що під «збитками» слід розуміти поняття, вказані у ст. 22 ЦК України, але з уточненням, що впливає у ч. 4 ст. 849 ЦК України, тобто, відповідно до цієї статті, збитки можуть бути завдані як неправомірними, так і правомірними діями суб'єкта. Тож, цивільне законодавство потребує більш визначеного формулювання та ґрунтовнішої юридичної термінології [15, с. 110].

На думку Д. Січко, таке розмаїття термінології у законодавстві нічим не виправдане, також у нормах вітчизняного законодавства відсутнє чітке розмежування термінів (понять) «збитки» та «шкода» [9, с. 97].

Отже, через нагромодження понять «збиток» та «шкода» у законодавстві, теж виникає питання щодо того, яке з наявних визначень слід застосовувати, розмаїття термінів та їх різне трактування нічим не виправдане, відсутнє чітке розмежування понять «шкода» та «збиток».

Юридична термінологія має важливе значення у юриспруденції, а особливо в приватному праві. У зв'язку з інформаційним розвитком суспільства, диджиталізацією, європейською інтеграцією України та умов воєнного стану, вітчизняне законодавство зазнає постійних змін, вводяться нові терміни, дефініції, юридичні конструкції. Чітка термінологія, дотримання правил перекладу, з урахуванням контексту, унеможливлення трактувати закон інакше, ніж це передбачено законодавцем, а також відсутність нагромодження термінів та уникнення не виправданого розмаїття однієї і тієї самої юридичної термінології – все те, що є необхідним для вдосконалення юридичної термінології та правничої мови загалом, особливо в приватному праві.

Література:

1. Солодка А. К. Особливості перекладу юридичних термінів. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2023. Том 2. № 4. С. 68–74. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20230204.09>
2. Волошенюк О. В. Метаправо, або деякі проблеми сучасної юридичної термінології. *Форум права*. 2016. № 3. С. 25–30. URL: <http://surl.li/gyару>
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Котенко М. В. Правове закріплення інтелектуальної власності як складової термінологічного апарату. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 147–151. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.23>
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року від 06.09.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

8. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
9. Січко Д. С. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: термінологічний аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 15. С. 96–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2013_15_17
10. Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 19 с. URL: <http://surl.li/rwlaw>
11. Підлубна Т. М. Відшкодування збитків: теоретичні проблеми розуміння у сфері захисту цивільних прав та інтересів. *Держава і право*. 2010. Вип. 48. С. 351–357. URL: <http://surl.li/arlww>
12. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
13. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320>
14. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n2246>
15. Ярема А. Г. Захист права на відшкодування збитків. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2009. Том 22(61). № 2. С. 108–115. URL: <http://surl.li/rwlis>.

Єйникова Валерія Вікторівна

*студентка 2 курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцентка, професорка кафедри
цивільного права Національного університету «Одеська юридична
академія» Калітенко Оксана Михайлівна*

ЗНАЧЕННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДЛЯ ЮРИСТІВ

Людина наділена унікальною здатністю – говорити. Саме наявність у людства усного мовлення дає йому великі можливості в плані обміну інформацією. Усне мовлення є первинним засобом комуніка-

ції, яке може здійснюватись у діалогічній та монологічній формах. Найкращим в усній формі спілкування є те, що ми також можемо ловити невербальні сигнали, такі як вираз обличчя, тон та висоту голосу, мову тіла і завдяки цьому передача інформації відбувається ще ефективніше. Ключовою відмінністю усного мовлення від письмового є насамперед те, що слова, сказані за допомогою оральної комунікації, неможливо скасувати. Існування ораторського мистецтва, або як його ще називають мистецтва красномовства, є не лише засобом передачі інформації, але й справжнім мистецтвом впливу на почуття, думки та дії людей. Воно дозволяє об'єднувати, надихати та переконувати інших.

Вербальна комунікація є важливою складовою насамперед тих сфер діяльності, для яких є необхідність впливу на аудиторію. Однією з таких сфер є і юриспруденція, в якій вміння гарно говорити можна прирівняти до знання нормативно-правової бази. Юрист по своїй натурі в першу чергу повинен бути екстравертом, тобто бути спрямованим до людей, вміти заволодіти їх увагою. Вміння налагоджувати і підтримувати велику кількість зв'язків у суспільстві для представника цієї професії є звичайною справою. Юристи це завжди енергійні люди, що здатні із задоволенням багато говорити. Усне мовлення, тобто ораторство, є однією із основ в юриспруденції.

У процесі своєї професійної діяльності, незалежно від спеціалізації, юристам доводиться постійно спілкуватися з різними людьми, підтримувати з ними належний рівень психологічного контакту і, за необхідності, здійснювати домінуючий вплив на розвиток комунікативного процесу. Для того, щоб ефективно брати участь у міжособистісних відносинах і вести плідний діалог, необхідно враховувати закономірності комунікативного процесу. Знання, рефлексія таких закономірностей та вільне володіння комунікативними навичками складають таку важливу професійну якість правника, як комунікативна компетентність.

Якщо говорити про закономірності комунікації, то в процесі спілкування юристи завжди діють у певному соціальному та правовому контексті. Ці відносини визначаються об'єктивно закріпленими за ними соціальними ролями (наприклад, слідчого, прокурора, судді тощо).

Соціальна роль – це певна позиція конкретної людини в системі міжособистісних відносин. Кожен учасник певних соціальних відно-

син виконує (здійснює) різні соціальні ролі (функції) в конкретних життєвих ситуаціях і випадках. Ця соціальна роль формує систему рольових очікувань щодо її носія, який наділяється конкретними правами та обов'язками, що мають бути реалізовані в конкретній ситуації спілкування.

Подібна ситуація характерна і для інших осіб, з якими юрист повинен мати значні міжособистісні та професійні контакти. Рольові взаємовідносини, як правило, безособові, оскільки об'єктивно зумовлені соціальними ролями, але все ж таки мають певне особистісне забарвлення. Цей акторський стиль подібний до «діапазону можливостей» людини, який може позитивно або негативно впливати на перебіг і розвиток комунікативного процесу залежно від особистісних характеристик, мовлення, поведінки та рис характеру.

Порушення юристами правил рольової поведінки та виконання нетипових для даної комунікативної ситуації функцій часто суперечать рольовим очікуванням оточуючих.

Крім того, на рольові взаємовідносини сторін, з притаманними кожному з партнерів особистими стилями поведінки, значною мірою впливає соціальний статус носіїв цих соціальних ролей. Соціальний статус – це позиція та авторитет людини в суспільстві та в певній соціальній групі. Соціальний статус людини визначається її суспільним становищем, професійним досвідом, посадовими повноваженнями, особистими заслугами та віком. Ці фактори також позитивно впливають на розвиток професійної комунікації між сторонами. Недооцінка їх у процесі комунікації зазвичай призводить до непродуктивного та конфронтаційного діалогу.

З огляду на механізми рольової взаємодії у зв'язках з громадськістю, необхідно звернути увагу на домінуючі соціальні установки, які формуються у юристів з набуттям професійного досвіду. Установка на домінування може з'являтися і у різних чиновників, які є компетентними у своїй сфері діяльності і мають досить високий соціальний статус та відповідну (іноді дещо завищену) самооцінку.

Враховуючи всі ці закономірності, важливо пам'ятати, що домінування партнера по спілкуванню може призвести до напружених і нестабільних стосунків навіть у ситуаціях, коли кожен відстоює власну позицію, якщо вона має однакову особисту значущість. Люди з високою самооцінкою більш схильні до конфліктів, особливо якщо вони відчувають, що ситуація, яка склалася, руйнує їхню Я-концепцію,

тобто систему уявлень про себе. Тому, щоб запобігти конфлікту, необхідно передбачати поведінку співрозмовника у спілкуванні та унікати підміни рольових взаємодій статусними.

Конфлікти ініціативи (особливо на ранніх стадіях спілкування) за допомогою різних засобів комунікації, в тому числі невербальних (поза, мова, жести), іноді сприяють взаємному відчуженню сторін і виключають можливість встановлення взаєморозуміння і психологічного контакту. У таких комунікативних ситуаціях необхідно особливо уважно стежити за тим, щоб діалог не перетворився з конструктивного обговорення питань, що є метою зустрічі, на непродуктивну критику особистих якостей один одного. Таке ставлення учасників діалогу, які через взаємну неприязнь прагнуть не погодитися, а досягти спільного, раціонального рішення, називається симульованою незгодою. Як показує практика, в таких ситуаціях може бути більш ефективним відмовитися від опори на нібито декларовану перевагу, від негайного нав'язування своєї точки зору за будь-яку ціну і прагнення підпорядкувати їй позицію опонента. Зокрема, можна в коректній і рівноправній позиції ще раз показати, що відстоювана адвокатом точка зору є не просто особистою думкою, а вираженням вимог закону, і що він готовий зрозуміти аргументи іншої сторони.

Важливо пам'ятати, що спроби домінування або конфліктне спілкування можуть призвести до негативних наслідків. Замість цього, конструктивний діалог із зацікавленістю в розумінні поглядів іншої сторони може сприяти побудові продуктивних відносин і досягненню спільних цілей. [1]

Усне мовлення для юриста є невід'ємною частиною побудови аргументації. Усний виступ в суді, конференціях, семінарах, в переговорах, дискусіях з клієнтами чи колегами, зверненнях до громадськості вимагає від юриста не тільки глибокого розуміння правової справи, а й вміння чітко і переконливо виражати свої думки. Відмінне володіння усним мовленням дозволяє юристам ефективно захищати інтереси своїх клієнтів та впливати на прийняття правильних рішень.

Усне мовлення має великий вплив на маси. Юристи, які вміють чітко, лаконічно та зрозуміло висловлювати свої аргументи, здатні переконати учасників судового процесу в правильності своїх позицій. Вміння ефективно спілкуватись в усному форматі є ключем до досягнення успіху в судових засіданнях та інших важливих юридичних заходах.

У висновку хочу ще раз підкреслити, що значення усного мовлення для юристів не може бути недооціненим. Вміння чітко, переконливо та ефективно висловлювати свої доводи в усній формі є ключовим фактором успішної професійної діяльності в правовій сфері. Це дозволяє не лише впливати на розвиток справи та прийняття рішень у судових засіданнях, а й створює підґрунтя для ефективної комунікації з клієнтами, колегами та іншими учасниками правового процесу. Тому розвиток навичок усного мовлення має бути пріоритетним завданням для кожного юриста, який прагне досягти високих результатів у своїй професійній діяльності.

Література:

1. Спілкування в професійній діяльності юриста (комунікативна підструктура) URL: https://stud.com.ua/5389/psihologiya/spilkuvannya_profesiynyi_diyalnosti_yurista_komunikativna_pidstruktura#652 (дата звернення 25.03.2024)

Задорожна Єлизавета Володимирівна

*студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: *к.ю.н., доцентка, професорка кафедри
цивільного права Національного університету «Одеська юридична
академія» Калітенко Оксана Михайлівна*

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ОПИС ТЕРМІНІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Юридична термінологія має велике значення у своїй галузі. Слід зауважити, що терміни правової галузі широко використовуються не лише у професійних колах, але й в інших аспектах мовної комунікації. Одне із головних завдань у сучасному вивченні мови – це дослідження термінології, її структури, значень, правил утворення та перспектив подальшого розвитку. Це дослідження є актуальним, оскільки юридична термінологія сьогодні важливий компонент мовних систем, яким користуються не лише у професійній сфері, а й у інших аспектах мовного спілкування. Багато вчених звертали увагу на вивчення юридичної термінології, серед них О. Сербенська, С. То-

карська, І. Бушина, С. Хижняк, С. Головатий, Н. Артикуца, А. Ушаков, Ю. Зайцев, Ю. Прадід та інші. [1, с.1]

Перш за все слід зазначити, що ключове значення юридичного терміну в конкретному контексті відтворює основні властивості правового поняття. Контекстуальний опис термінів є важливим для точного розуміння інформації та уникнення розбіжності у поглядах. Це дозволяє зрозуміти не лише саме слово, а й його сутність і значення в конкретній ситуації. [2, с.248]

Контекстуальний опис термінології є дуже важливим у правових поняттях. Наприклад, у цивільному праві терміни «строк» і «термін» можуть мати різні правові значення та наслідки. У правовій термінології поміж визначенням «строк» – яке вказує на певний період часу нерідко вживається поняття «термін», з яким пов'язується певний момент у часі, зокрема календарна дата або певна подія, що має настати. Тому ЦК України ретельно окреслює різницю між термінами «строк» і «термін». Відповідно до ст. 251 ЦК строком визнається період у часі, із закінченням якого пов'язана певна дія чи подія, що має юридичне значення. У цьому випадку час може бути виміряний роками, місяцями, тижнями, днями, а також годинами. Наприклад, «строк подання документів» або «строк оплати». Відповідно до ч. 2 ст. 251 ЦК поняття терміну уособлюється з певним моментом у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Поняття «термін» визначається вказівною на подію, яка невідмінно станеться або ж календарною датою.

Якщо брати до уваги інший приклад, щодо визначення слів «термін» та «момент», які часто використовуються як синоніми законодавцем, виникає багато протиріч та неузгодженостей під час їх практичного застосування в конкретному контексті. Момент вказує на мить, миттєвість, яка знаходиться між минулим і майбутнім. О. В. Шовкова наголошує на розбіжність у юридичному розумінні термінів «термін» і «момент», приводячи приклад категорії «момент набуття права власності» за статтею 334 Цивільного кодексу. Вона розглядає момент як юридичний факт, незалежний від часу, без тимчасового аспекту. По крайній мірі логічним узгодженням зі змістом ч. 2 ст. 251 ЦК України мало би бути зазначення, що «термін визначається моментом у часі». [3, с.49-51]

Також слід звернути увагу на можливість використання терміну «момент» для позначення триваючих термінів, що вже довгий час

привертають увагу науковців. Д. О. Маріц погоджується з розумінням поняття «термін» як момент у часі. Н. В. Черногор продовжує його думку, вважаючи більш відповідним розгляд поняття «момент» (або «мить») як «уточнюючого елементу» поняття «термін». А. А. Шайковський вважає, що такий підхід сприяє кращому розумінню структури понять «термін» та «момент» і відповідає потребам учасників цивільних правовідносин, допомагаючи уникнути юридичних непорозумінь. Для досягнення оптимальної співвідношення для якості регулятивної та правової діяльності необхідно уточнити та уніфікувати зміст при практичній реалізації таких юридичних понять, як «терміни», «строки» та «момент у часі» [4, С,35]

Отже, у контексті цивільних правовідносин важливо коректно використовувати такі поняття як «терміни» і «строки» для уникнення недорозумінь і встановлення чіткого порядку дій між сторонами. Тому важливо враховувати обставини справи, нормативні акти, попередню практику та інші фактори при визначенні термінів у цивільному праві.

Якщо в договорі використовуються чіткі та однозначні терміни, то це спрощує процес тлумачення угоди у разі спору. У вирішенні цивільних спорів важливо враховувати контекст, в якому використовуються терміни, а також специфіку питання, що розглядається. Чітке визначення та пояснення термінів допомагають сторонам зрозуміти їх права і обов'язки, що зменшує ймовірність спорів та конфліктів. Таким чином, контекстуальний опис термінів відіграє важливу роль у розв'язанні цивільних спорів.

Література:

1. Єльнікова Н. І. Лексико-семантичні особливості юридичної термінології. С.1-3. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1129>
2. Монастирська Р. І. Семантичний опис термінів на позначення цивільних правовідносин: наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.-2015.- Вип.38 – С. 246-249.
3. Луць В. В. Методологічне значення категорій «строк» і «термін» у цивільному праві України: збірник наукових статей. С.40-59.
4. Кіріяк О. В. Співвідношення понять «термін» і «момент у часі» за цивільним законодавством України: збірник наукових статей, 2021. С.32-36.

Кукуріка Ілона Олександрівна

*студентка 2 курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцентка, професорка кафедри
цивільного права Національного університету «Одеська юридична
академія» Калітенко Оксана Михайлівна*

ПРОФЕСІЙНА МОВА ЮРИСТА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Професійна діяльність юристів ґрунтується на комунікації, яка звісно ж виходить і за межі сфери роботи. Вони взаємодіють із різними людьми – незалежно від віку, фахової підготовки чи рівня освіти – як у повсякденному житті, так і у роботі, важливих ситуаціях. Таким чином, юристи мають вміло володіти мовою, бути переконливими та тактовними, щоб уникнути конфліктів і ефективно досягти поставлених цілей у найкоротший термін [1, с. 64].

Юридична мова характеризується особливим обсягом і тематикою, які суворо обмежені рамками матеріалів конкретної справи, що розглядається. Наприклад сторони звинувачення та захисту інтерпретують ту саму інформацію у своїх цілях. Подібна тактика вимагає від юриста особливої гнучкості та гостроти мислення, застосування спеціальних засобів виразності мови. Тому юридична мова є однією з найскладніших і водночас однією з найцікавіших професійних мов.

Професійна активність будь-якого юриста суттєво залежить від інтенсивного мовного спілкування, що передбачає вміння будувати ефективні монологи та діалоги та знаходити адекватне юридичне оформлення. Недостатня мовна компетентність помітно знижує авторитет юриста як фахівця та обмежує його кар'єрні можливості. загально визнаний результат роботи юриста напряму залежить від якості його мови. Тому юриста, який не володіє достатньою професійною мовою, не може чітко та переконливо висловлювати свої думки, організувати ефективне спілкування та здобути підтримку співрозмовника, важко визнати хорошим юристом [3].

Варто зауважити, що культура мови юриста тісно пов'язана із дотриманням норм етики спілкування. В жодній іншій сфері вони не переплітаються так тісно, як у юридичній практиці. Так, правоохоронці є закон і влада, вони повинні бути коректними у спілкуванні з людьми. Кримінально-процесуальне законодавство також встанов-

лює допустимі межі психологічного впливу посадових осіб на учасників правовідносин.

Мовний етикет професійного юриста характеризується стійкістю і консерватизмом і в цілому відповідає офіційно-діловому стилю. Юрист щодня стикається з різними юридичними фактами. Він зобов'язаний об'єктивно оцінити ці факти, прийняти правильне рішення і запевнити всіх людей, які до нього звертаються, в юридичній правильності своїх суджень [2; 3; 4; 6].

Відповідно до статті 10 Конституції України, державною мовою в Україні є українська. Тому вкрай важливо говорити українською правильно, без вживання кальок і русизмів. Особливо це актуально для юристів, які стоять на захисті Закону. З 2017 року кожен претендент на посаду державного службовця повинен пройти атестацію на знання державної мови та подати відповідний документ.

Суб'єктами юридичної діяльності повинні бути не тільки професіонали, а й компетентні люди, які вміють користуватися лексикою сучасної української мови. Цілком актуальними у зв'язку з цим є негативні висловлювання правознавців з приводу використання в мові права юридичного сленгу [3; 8].

Юридична мова також несумісна з використанням слів з зі злочинного жаргону, який, на жаль, останнім часом широко поширився за межі свого початкового застосування. Жаргонізми характеризуються не тільки зовнішньою стороною висловлювання, а й внутрішньою стороною, яка несе негативний відбиток психології і світогляду кримінального світу. Використання жаргонізмів юристом є ознакою професійної деградації.

Якщо юрист працює в приватному секторі, мовне питання є внутрішньою політикою компанії. Однак під час судових засідань і вирішення справ в юридичній площині юристу не обійтися без знання державної мови.

У роботі юриста мова виступає як засіб передачі інформації і засіб впливу. Вплив може бути різноманітним: вплив людини на людину, людини на групу людей, людини на аудиторію і т.д. Мовна діяльність юридичного працівника – це в основному вплив однієї людини на іншу і людини на групу осіб.

Юрист повинен розуміти, що найбільше турбує його клієнтів, чого вони потребують сьогодні, якомога швидше реагувати на важливі зміни в законодавстві і повідомляти про них. Повідомлення повинні бути простими, точними та чітко сформульованими.

Якщо можливо, адвокат може надавати послуги та консультації в Інтернеті, використовуючи різні канали зв'язку, щоб клієнти могли самостійно вибирати формат спілкування відповідно до своїх обставин. Юристу також знадобиться вміння працювати в стресових умовах, розуміючи, що надмірне напруження клієнтів постійно зростає і емоції часто важко стримувати. Сучасний юрист повинен бути більш лояльним, а головне – завжди залишатися чесним, відкритим і щирим.

Професійна мова юриста повинна бути нормативною, і недоречно використовувати засоби, що виходять за рамки літератури. Важливою особливістю спілкування юристів є те, що воно часто проходить в особливому процесуальному режимі з дотриманням певних, чітко визначених форм взаємодії: прийом заяв від громадян, допит в ході попереднього слідства; допит в суді при розгляді кримінальних справ, допит і отримання відповідних пояснень від осіб, які беруть участь в цивільному судочинстві; судові дебати сторін, обмін репліками, проголошення останнього слова підсудному. Тобто вони виконують свої офіційні функції за обставин, що регулюються та визначаються законом. Юристам доводиться вирішувати складні проблеми, пов'язані з людськими відносинами, визначати мотиви тих чи інших дій, а іноді і злочинів людини на основі норми Закону. Можливість досягнення конструктивного вирішення конфліктної ситуації залежить від їх грамотного об'єктивного тлумачення змісту закону [4].

Можливість адаптації юридичного бізнесу до викликів сучасних воєнних умов, з урахуванням подальших перспектив після війни, є ключовою для його стійкості в непередбачуваних умовах.

Сьогодні на часі:

- Регулярне інформування громадськості про волонтерські та благодійні ініціативи, спрямовані на залучення підтримки для допомоги країні, виявлення відкритості щодо поточної ситуації та ставлення до непередбачуваних обставин та до людей, які потребують допомоги.
- Висловлення оперативної експертної позиції в медійному просторі та в процесі комунікації з клієнтом щодо нових аспектів проблематики та актуальних позицій у змінах законодавства під час воєнного стану, зокрема у сферах компенсації шкоди, релокації громадян і бізнесу, трудових правовідносин та дерегуляції бізнесу під час воєнного конфлікту та після війни.

- Розголошення теперішньої ситуації, щоб отримати численні інвестиційні перспективи України задля якнайшвидшої відбудови економіки після перемоги.
- Проведення онлайн-вебінарів на актуальні теми щодо функціонування бізнесу в умовах війни.
- Перехід від стратегічного планування до тактичних заходів для досягнення короткострокових цілей[2; 4; 7; 8].

У своїй професійній діяльності юрист щодня взаємодіє із величезною кількістю різних людей. Це спілкування з клієнтами, з власним керівництвом, із співробітниками держорганів тощо. З кожним потрібно вміти порозумітися, правильно, коректно донести свою думку до співрозмовника, підібрати переконливі докази.

Сформованість культури мовлення у юриста дозволяє вдосконалити його комунікативні навички, пов'язані з отриманням, інтерпретацією та передачею службової інформації. Це особливо актуально під час розробки проєктів, проведення ділової переписки та формування процесуальних юридичних документів. Культура мови сприяє також посиленню сприйняття інформації під час прийому громадян, роботи в судах та надання консультацій. [1; 4; 6].

Професійна термінологія юриста, яка захищає права громадян, повинна бути зрозумілою для всіх соціальних груп, націй і народностей у країні. Характеристика професійного спілкування юриста забезпечує володіння розвиненими комунікативними здібностями, вміннями та навичками, які формуються під час навчання, практики та самоосвіти [2; 5; 4; 7].

У своїй роботі юрист не лише контролює процес спілкування, а й аналізує його, враховуючи особливі особливості професійного спілкування у сфері юридичної діяльності. Це означає важливе врахування цілей співрозмовника (як явних, таких і прихованих), його психологічних ролей, що дозволяють юристу розширювати тактику та керувати ходом комунікації. Природності контрольованого спілкування можна досягти за допомогою володіння психологічними техніками спілкування, які включають методи психологічного впливу, психотехніки визначення внутрішнього стану людини за зовнішніми ознаками поведінки, техніки встановлення психологічного контакту та довірливого спілкування, а також методи конструктивної взаємодії.

Література:

1. Культура професійного мовлення юриста : навчальний посібник. / І. В. Царьова, І. О. Грицай.— К.: «Хай Тек Прес», 2017. – 140 с
2. Характеристики професійного спілкування у сфері юридичної діяльності. URL: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philologia/9_106699.doc.htm
3. ДОЦІЛЬНІСТЬ ВЖИВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ ЮРИСТАМИ. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31a8bcd6-0d2f-498e-a838-c71c0076d330/content>
4. Потреби воєнного часу: нові ніші для юриста. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/223152_potrebi-vonnogo-chasu-nov-nsh-dlya-yurista
5. Комунікації та піар в юрбізнесі під час війни. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/komunikaciyi-ta-piary-v-yurbiznesi-pid-chas-viyini.html>
6. Культура мови. Чи потрібна вона українському юристу? URL: https://lb.ua/blog/stanislav_kutsenko/387639_kultura_movi_chi_potribna_vona.html
7. УКРАЇНСЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/1bac_pravo/materialy-konferentsiyi.pdf
8. Культура мови та основи етикету ділового спілкування вітчизняних юристів в Україні та за кордоном. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/567404/mod_resource/content/5/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%20.pdf

Якубаши Віталій Русланович

*студент 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник : *к. ю. н., доцентка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Мінченко Дар'я Анатоліївна*

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПРАВНИЧОЇ МОВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Право є тим явищем, функціонування якого загалом пов'язане з мовою, особливо зі словом. Слово має значення і має свою силу також у тих випадках, коли воно (право) спирається на інші засоби комунікації. У стародавньому праві, а також у інших правових культурах використовувалися такі важливі невербальні засоби передачі інформації, як символи, музика, різноманітні ритуали. Деякою мірою ці засоби є складовими сучасного права. Однак натеper саме слову належить головна і важлива роль, а саме: слово є носієм розуміння і повідомлення, слово передає правничі повідомлення, виражає правові наслідки або принаймні пояснює їх з точки зору змісту, якщо вони мають юридичні наслідки, що базуються на передбачуваних або будь-яких інших невербальних діях. При цьому мова права стосується як права загалом, так і правничої мови, яка переважно сприймається як загальне вираження мови, що використовується законодавцями, фахівцями у сфері права, які інтерпретують та застосовують закони та інші джерела права, а також правниками-науковцями.

У широкому сенсі носіями правничої мови є «всі, хто виконує мовні акти, повторюючи вирази законодавців та правників». Крім того, мова права має також охоплювати повсякденний юридичний досвід, який є різноманітним з точки зору його виразності та різноманітного змісту.

Метою дослідження є висвітлення особливостей правничої мови, її вплив на сферу права а особливо на приватне право. Шляхом детального аналізу правничої мови ми зможемо зрозуміти яким чином здійснюється її вплив на приватне право та яка її відмінність від мови права.

Правнича мова (у вузькому значенні слова) розширює мову практичного розуміння та доповнює її спеціалізованими термінами, що дає змогу розглядати її як фахову мову. При цьому, правнича мова

складається з виразів мови практичного розуміння, змістовних змінних виразів народної (розмовної) мови, спеціальних правових виразів і, можливо, також технічних термінів інших сфер. Правнича мова характеризується зміненими виразами розмовної мови та спеціальними виразами. Отже, це мова правників або правнича мова, яка використовується як фахова мова правових експертів (юристів) і далі розвивається.

Також, існують підстави для розмежування «правничої мови» та «мови права». Таке розмежування можна здійснити, відштовхувшись від семантичного значення прикметників «правничий» та «правовий» в українській мові. «Правовий» – це той, що стосується права, а «правничий» – це той, що стосується саме діяльності правника. Тобто, «правнича мова» – це мова, яку використовує правник у своїй професійній діяльності, а «правова мова» – стосується права. Різним є насамперед лексико-термінологічне наповнення цих «мов»: якщо «правова мова» включає правову термінологію, то «правнича мова» охоплює й інші галузеві термінології, котрі мають стосунок до діяльності правника. Тобто арсенал лексичних засобів, які є первинними і ведуть за собою синтаксис, морфологію та стилістику, є ширшими саме у правничій мові. Отже, термін «правнича мова» позначає поняття, ширше за обсягом ніж поняття «правова мова».

Крім того, правнича мова має свої особливості, які включають в себе термінологію, вживання формальних конструкцій, точність висловлювань тощо. Правова термінологія – це сукупність правових термінів, які використовують в правничій мові, а також вчення про закономірності термінологічного наповнення та складу правничої мови. Правовий термін – слово чи словосполучення, яке є узагальненим найменуванням певного правового поняття, і яке використовують у мовах правотворчості, правотлумачення, правозастосування, правореалізації, професійній правничій мові та мові правничої науки.

Правовим термінам властиві як загальномовні ознаки, притаманні усім термінам, так і ознаки спеціально-юридичні. До ознак правового терміну належать:

- 1) однозначність;
- 2) системність;
- 3) дефінітивність (правова дефініція);
- 4) сфера застосування правового терміну.

Правнича мова, як складова частина правової системи, має значний вплив на приватне право з числа різних аспектів, а саме: правнича мова сприяє точності формулювань у правових документах, таких як договори, зобов'язання та інші правові акти. Це дозволяє уникнути двозначності та непорозумінь між сторонами, які можуть виникнути через неясні або неоднозначні висловлювання. Використання спеціалізованих термінів та фраз дозволяє створити стандартизований мовний фреймворк для угод та договорів. Це спрощує процес юридичного аналізу та інтерпретації правових документів.

Також, правнича мова використовується в законодавчих актах, що регулюють приватне право. Чіткість та конкретність формулювань у законах є важливими для забезпечення їх правової ефективності та правової впевненості. Правнича мова використовується у вирішенні спорів та розгляді судових справ. Рішення судів часто ґрунтуються на тлумаченні та застосуванні правових термінів та концепцій.

Вплив правничої мови на приватне право виявляється у високій точності та чіткості правових документів, а також у покращенні процесу розуміння та застосування правових норм. Подальший розвиток цієї сфери передбачає вдосконалення методів використання правничої мови та пошук нових шляхів її застосування для покращення правового регулювання в сфері приватного права.

Проаналізувавши все вище зазначене, можна зробити висновки, що правнича мова виявляє значний вплив на приватне право через свою точність, стандартизацію та чіткість. Вона відіграє важливу роль у формуванні та інтерпретації правових норм, сприяючи ефективній регуляції відносин між сторонами та забезпечуючи стабільність та захист прав інтересів учасників. Подальший розвиток цієї сфери передбачає пошук нових методів використання правничої мови, що може сприяти покращенню правового регулювання у сфері приватного права та забезпечити більшу юридичну впевненість учасників правових відносин.

Література:

1. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів : підручник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – С. 69.
2. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах / Н. В. Артикуца // Сьогодні українського мовного середовища /

- [упоряд. Л. З. Мороз] ; АПН України, Ін-т вищ. освіти, Від. теорії та методології гуманіт. освіти. – К., 2008. – С. 23–32.
3. Атрикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія. – К., 2004 – с. 9.
  4. Юридична лінгвістика: Темат. Бібліограф. Довідник / Укл. Ю. Ф. Прадід. – Сімферополь, 2003. – 48 с.

Наукове видання

ПРАВНИЧА МОВА В ГАЛУЗІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

**Матеріали
Всеукраїнського круглого столу**

*Одеса,
29 березня 2024 року*

Електронне видання

За загальною редакцією

*доктора юридичних наук, професора Євгена Харитонова,
доктора юридичних наук, професора Ірини Давидової*

Упорядники-укладачі:

*доктор юридичних наук, професор Ірина Віталівна Давидова,
Анастасія Олександрівна Сурник*

Ум-друк. арк. 5,12.
Зам. № 2405-02.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net

